

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת ואתחנן

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף חידושים שונים
המלוקטים מקונטרס מערכותיו של רבינו שליט"א
בעניינים שונים.

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת ואתחנן

מפתח העניינים

תמיד יש קשר ושייכות בין הזמן לבין פרשת השבוע / הבסיס לכל מצוות ה' הוא עסק התורה הקדושה / החינוך הטוב ביותר - הדוגמא האישית / על מזה חרבה הארץ - על עזבם את תורתני / בכייתו של רבי שמועון לפני רבי עקיבא שילמדנו תורה / שורש כל העוונות והחטאים הוא עזיבת התורה / על עזבם את תורתני - שלא היתה התורה חשובה בעיניהם / כשמוזלזלים בדבר מעלה מאבדים את מעלת הדבר / לכו השקו את הצאן - הרפואה היחידה מן הגלות / החיסרון של כלל ישראל בחורבן בית המקדש / אין לדעת ולשער עד היכן תגיע השפעתה של התורה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין כוחה של תפילה..... יט
ב. בענין תפילה בכוונה מאריכה ימים..... יט
ג. בענין תפילה אחת בכוונה מעלה ומתקנת כל התפילות..... כב

מפתח מערכות

- היקש וסמובין..... כז
היקש וסמובין..... כח
הלכה - בדבר קבוע ונוהג תמיד יש להחמיר..... לא
הלכה - בחשש מכשול לרבים בתמידות יש להחמיר..... לב
הלכה כרבי אליעזר בן הורקנוס..... לג
הלכה כרבי יוסי דנימוקון עמו - בטעם הדבר שהלכה כמותו נגד רבים..... לד
הלכה כרבי יוסי דנימוקון עמו..... לה
הלכה כרבי יוסי דנימוקון עמו - ליקוטים וכללים..... מה

מפתח חידושי סוגיות

- בענין אם מצינו כרת בלא מלקות..... מח

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

תמיד יש קשר ושייכות בין הזמן לבין פרשת השבוע

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני ולהתבונן בענייני הזמן ובענייני הפרשה, פרשת ואתחנן.

ידוע שכל פרשיות התורה, יש להם קשר ושייכות עם הזמן שבו הם נקראות. למשל, פרשת 'מטות - מסעי' יוצאת על פי רוב בימי בין המצרים, והסיבה, מפני שענינה של פרשת מטות היא שמירת הלשון וקדושת הפה, והדינים שיש בפרשת מסעי הם ההלכות של הרוצח בשגגה וכיוצא בזה. שני הענינים האלו הם כנגד שתי החורבנות, שהרי חורבן בית ראשון היה בגלל עבודה זרה גילוי עריות ושיפיונות דמים - כנגד פרשת מסעי, וחורבן בית שני היה בעון שנאת חנם (יומא ט:) ולשון הרע (רש"י גיטין נ"ז ב') - כנגד פרשת מטות.

ספרו על אותו קדוש ה', האדמו"ר מבעלז זצ"ל, שבקשו ממנו פעם שיבוא לבחון ילדים בתלמוד תורה. לדברים האלו, לבחון ילדים שהתורה שלהם היא הבל פה שאין בו חטא, אף פעם לא מסרבים, והוא אכן הלך. היה זה בימות הקיץ, וכשהוא הגיע לתלמוד תורה לבחון את התלמידים ועבר בין הכיתות ובחן אותם, הגיע לכיתה אחת ולהפתעתו ראה שם תלמיד אחד שהוא מקורר ביותר. הוא כל הזמן התעטש, השתעל, וכיוצא. בימות החורף הדבר מצוי, אבל איך זה קורה בימי הקיץ החמים?!

פנה אליו האדמו"ר מבעלז ואמר לו, 'בני יקירי, תגיד לי, איזו פרשה אתה לומד בחדר?!' אמר לו התלמיד, 'פרשת חיי שרה'. אמר האדמו"ר, 'אהה... עכשיו אני מבין. זו פרשה של החורף... ולכן מובן איך זה שהתקררת פתאום.

הוא שאמרנו, תמיד יש שייכות לפרשה עם הזמן. והנה, פרשת דברים תמיד יוצאת בשבת חזון, ופרשת השבוע שלנו, פרשת ואתחנן חלה בשבת נחמו. גם לפרשיות הללו יש קשר ושייכות עם הזמן, ואין זה בכדי שפרשת ואתחנן חלה בשבת נחמו.

הבסיס לכל מצוות ה' הוא עסק התורה הקדושה

בפרשת ואתחנן ב'שישי', כתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואהבת את אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך וכו'.

המצוה הזו היא מצות תלמוד תורה, והיא הבסיס לכל המצוות כולם. והראיה, שהרי ואהבת את ה' אלהיך זו מצות אהבת ה' שהתייחד בה אברהם אבינו שנאמר בו (ישעיה מא, ח) 'אברהם אוהבי', והיא מצוה יקרה עצומה ונשגבה, אשר לא קל לקיים אותה. כל אחד אומר 'אני אוהב את הקב"ה', אבל יש הרבה בחינות שאדם נבחן בהם האם הוא אכן אוהב את ה', ובמבחנים האלו אדם יכול לבדוק אם הוא יוצא נקי או לא. באו ונבדוק, אתה אומר שאתה אוהב את ה'?! - תביא את התפילין שלך. נבחן האם התפילין האלו הם ירושה לך

מסבא שלך, או שהתפילין שלך הם אכן תפילין שאתה קנית, תפילין חדשות ומהודרות, ודאגת שהרצועות והפרשיות יהיו כשרות ומהודרות כמו שצריך.

הראו לי פעם פרשיות של תפילין שהכתיבה שלהם לא היתה בכלל בכתב אשורית, אלא בכתב רש"י... הפרשיות האלו פסולות גם לרש"י וגם לרבינו תם... ויש כאלו שהתפילין שלהם, כמו שהזכרנו, ירושה להם מאבות אבותיהם. והם אומרים, 'אל תדאג, התפילין בוודאי כשרות, שהרי אבא שלי הניח אותם וגם אבא שלו הניח אותם'. למה הם לא בודקים אותם ומתקנים אם צריך?! כיון שהם חסים על ממונם. אם כן, כנראה שאתה לא מספיק אוהב את ה', ואת הכסף שלך אתה אוהב יותר.

הרבה בחינות והרבה סימנים יש, שבהם אדם נמדד ונבחן אם אכן הוא אוהב את ה'. ומכל מקום לקיים את המצוה הזו כדבעי זו לא מלאכה קלה, וכיצד זוכים לה?! אומר רש"י, ומהו **האהבה**? והיו **הדברים האלה**, היא התורה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ונדבק בדרכיו. אדם שרחוק מתורה, עם כל האמירות שלו שהוא 'אוהב את הקב"ה', לא יכול להכיר את הבורא ולא יכול להדבק בדרכיו. רק אם 'היו הדברים האלה על לבבך', אדם עוסק בתורה, התורה תביא אותו לידי אהבת ה' יתברך וקרבתו יתברך, וכלשון ספר הזוהר הקדוש (ח"ג דכ"א ע"א) "מאן דרחיק מאורייתא ארחיק הוא מקב"ה, ומאן דקריב לאורייתא קריב ליה קב"ה **בהדיה**" (וע"ע זה"ק ח"א דע"ו ע"ב, וח"ג דפ"ו ע"ב, ועוד).

החינוך הטוב ביותר - הדוגמא האישית

ושננתם לבניך ודברת בם. המפרשים העירו כאן הערה נפלאה. לכאורה, קודם כל אדם צריך לעסוק בתורה בעצמו, לקיים את ה'ודברת בם' בגופו ולהגות בתורה ביום ובלילה, ורק אחר כך עליו לקיים את המצוה הנוספת של 'ושננתם לבניך', לדאוג שגם הבנים והתלמידים ילמדו וישננו. ומדוע זה הקדימה התורה את מצות הלימוד לבנים לפני הלימוד של עצמו?!

אלא, אמרו המפרשים, כוונת התורה לפרש שאם אתה רוצה להצליח לקיים את 'ושננתם לבניך', איך תוכל להצליח?! - **ודברת בם** אתה בעצמך. אם אתה תשב ותעסוק בתורה 'בשבתך בביתך' כשאתה יושב בבית, 'בלכתך בדרך בשכרך ובקומך', ויראו הבנים שלך את העמלות שלך בתורה, ממילא הם גם כן יבואו ויעסקו בתורה. 'ושננתם לבניך' הוא תוצאה מ'ודברת בם', וכוונת הפסוק הוא שיהיה 'ושננתם לבניך' על ידי ש'ודברת בם', כי כשהבן רואה את אביו עוסק בתורה, ממילא גם הוא רוצה לעסוק בתורה. אבל אם בן רואה את אביו מכלה את הזמן על דברים אשר לא יועילו ולא יציל, אומר הבן, וכי אני עדיף מאבא שלי?! אעשה אף אני כמותו.

הדוגמא האישית היא המכרעת בכל דבר. אם אדם נותן דוגמא אישית טובה לבנים שלו, ממילא הם יושפעו וילכו בדרכו, ואם להיפך - להיפך חלילה.

מספרים שפעם הגיע יהודי עם בנו אל רב גדול אחד, ואמר לו, 'כבוד הרב, תברך את הבן שלי שיהיה תלמיד חכם וגדול בתורה'. הסתכל הרב על האב וראה שזה מסוג האבות שפוטרים את עצמם בברכה... לוקחים את הבן שלהם לתלמיד חכמים ומבקשים מהם ברכה, ותו לא. אמר לו הרב, 'תראה, אני אברך אותך, כמו שביקשת. אבל אתה יודע מה באמת יהיה עם הבן שלך כשיגדל?! גם הוא יקח את הבן שלו לרב ויבקש ממנו שיברך אותו שיהיה בן תורה... מדוע?! כי הוא יעשה מה שהוא רואה אצלך. אם הוא יראה אותך פותח ספר ולומד, גם הוא יפתח ספר וילמד תורה. אבל אם הוא רק רואה איך שאתה לוקח אותו לקבל ברכות מרבנים, גם הוא יקח את הבנים שלו לרבנים שיקבלו ברכות'...

על כל פנים הבסיס לכל דבר ולכל מצוה, היא התורה. ולכן פרשת ואתחנן חלה עכשיו, בפרשת נחמו, הפרשה הנסמכת לתשעה באב, כיון שכאן, בפרשה שלנו ובמצוה הזו, התגלה סוד החורבן וסוד הגאולה.

על מה חרבה הארץ - על עיזבם את תורתי

הגמרא במסכת נדרים (פא). מלמדת אותנו דברים עמוקים ונוראים, וצריכים אנחנו לתת עליהם את הדעת. הגמרא עוסקת בענייני בית ראשון, וכך אמרו שם: **אמר רב יהודה** אמר רב, **מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת**, הוא פסוק בספר ירמיה (ט, יא), והוא כמו שאלה, מי הוא האיש החכם, ולא רק חכם אלא גם 'ויבן' יש בינה בלבן להבין דבר מתוך דבר ולראות את הנולד, שיוכל להסביר ולבאר 'את זאת'. **דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו**, נגשו לחכמי התורה היותר גדולים ויותר מופלגים, נגשו לחקור ולשאול אף אצל הנביאים שצופים ורואים הכל בדרך ההשגה, ולאחר מכן אף הלכו ושאלו את מלאכי השרת שיודעים ושומעים הכל מאחורי הפרגוד, כמו שכתוב (קהלת י, כ) 'ועוף השמים יגיד דבר' ואין דבר שנעלם מהם, ואת כולם שאלו שאלה אחת: **על מה חרבה הארץ**. ולא פירשוהו. החכמים לא ידעו לענות, הנביאים לא פירשו, וגם מלאכי השרת לא ענו.

מי יגלה ומי יפרש למה חרבה הארץ?! **עד שפירשו הקב"ה בעצמו**. אף אחד מהנבראים, לא חכמים, לא נביאים ואף לא מלאכים, ידע לפרש את זה, והיו צריכים גילוי מהקב"ה ית"ש בעצמו. **דכתיב ויאמר ה' על עיזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה**. שואלת הגמרא היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, ומהי הכפילות?! **אמר רב יהודה** אמר רב **שלא בירכו בתורה תחילה**. עד כאן דברי הגמרא.

יש הרבה מה להבין בדברי הגמרא כאן. קודם כל, לכאורה כאן מבואר, שחורבן הבית היה בגלל שעזבו את התורה, וכלשון רב 'שלא בירכו בתורה תחילה', וכמו שנראה להלן את

ביאור הדבר. ולכאורה הוא תמוה, שהרי מי שפותח את ספרי הנביאים תרי עשר, ירמיהו או ישעיה, רואה שהנביאים מוכיחים את ישראל על דברים אחרים. הנביאים חוזרים שוב ושוב על תוכחתם ומזהירים השכם והערב על עוון עבודה זרה, על עוון שפיכות דמים, ועוד חטאים, ומאומה לא נזכר שם משהו כזה של 'עזבם את תורת'. איך יכול להיות שהגמרא כאן פתאום מחדשת שסיבת חורבן הבית היה על עזבם את תורת, ולא מזכירה מאומה מכל אותם חטאים שעשו ישראל ושעליהם הוכיחו הנביאים בפירוש?

בכיתו של רבי שמעון לפני רבי עקיבא שילמדנו תורה

כדי להבין את דברי הגמרא, נקדים עוד גמרא מופלאה במסכת פסחים (קיב). הגמרא שם מביאה עובדה מפליאה, וכך כתוב שם. חמישה דברים ציווה רבי עקיבא את רבי שמעון בר יוחאי כשהיה חבוש בבית האסורין, התנא האלוקי רבי עקיבא, שהיה שורש תורה שבעל פה כידוע מדברי רבותינו הראשונים ורבינו האריז"ל, ומה שהיה משה רבינו בבחינת תורה שבכתב, היה רבי עקיבא בבחינת תורה שבעל פה, שהרי הגמרא בסנהדרין (פו) אומרת 'סתם משנה רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה וסתם ספרי רבי שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא', כלומר, כל מה ששנו רבותינו בתורה שבעל פה, מדינן קבלו! מרבי עקיבא. וכאן רבי עקיבא מלמד חמישה דברים את תלמידו רבי שמעון בר יוחאי, כשהיה חבוש בבית האסורים.

וכיצד התחיל הלימוד? **אמר לו רבי שמעון רבי, למדני תורה,** רבי שמעון בר יוחאי מגיע לרבי עקיבא ומבקש ממנו ללמוד ממנו תורה. מה השיב לו רבי עקיבא? **אמר לו איני מלמדך.** אני לא רוצה ללמד אותך תורה. ומדוע? מפרש הרשב"ם שאותה שעה היתה שעת סכנה, והרומאים היו תופסים ומוציאים להורג מי שעוסק בתורה, והלא כבר ראינו את רבי עקיבא מה שעלה בסופו שנתפס על דברי תורה. ולכן, אמר רבי עקיבא לרבי שמעון, די לי שאני כבר נתפסתי על ידי המלכות, איני רוצה ללמוד ולסכן גם אותך.

כאן אומרת הגמרא דבר פלא: **אמר לו רבי שמעון, אם אין אתה מלמדני, אם אתה לא תלמד אותי תורה, אומר ליוחי אבא,** אני אלך ואגיד לאבא שלי יוחי, והוא מוסרך למלכות. רבי שמעון בר יוחאי אומר לרבי עקיבא, תלמד אותי תורה, ואם לא תלמד אותי תורה אני אלך לאבא שלי שילשין עליך וימסור אותך למלכות.

אמר לו, רבי עקיבא לרבי שמעון, בני, יותר ממה שהעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק. ומפרש הרשב"ם שרבי עקיבא אומר לרבי שמעון, וכי אתה חושב שסתם כך אני לא רוצה ללמד אותך תורה?! יותר ממה שאתה רוצה ללמוד תורה, אני רוצה ללמד אותך תורה, אבל העגל יכנס לסכנה. אמנם בסופו של דבר רבי עקיבא אכן לימד אותו תורה, וכמו שכתוב שם.

ולכאורה צריכים אנחנו להבין את הוויכוח הזה. הלא אנחנו מדברים כאן בתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחי, ואיך יתכן שהוא אומר לרבו רבי עקיבא שאם אין אתה מלמדני תורה אלך ואמסור אותך למלכות?! איך אפשר להבין את פשט המילים בדברי הגמרא הזו?! וכי כך הוא מאיים על רבו?

שמעתי מדודי רבינו הגדול מרן ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצ"ל שביאר כי אין הכוונה של רבי שמעון לאיים על רבי עקיבא שאם לא ילמד אותנו תורה הוא ילך וילשין עליו, אלא, מה שרבי שמעון בר יוחי אומר לרבי עקיבא 'אם לא תלמדני תורה אלך ואמסור אותך למלכות', את המשפט הזה אומר רבי שמעון בבכיה. רבי שמעון זועק, 'רבי עקיבא, תציל אותי! אם אתה לא תלמד אותי תורה אני ארד מטה מטה עד שאני יכול להגיע למצב כזה שאהיה מלשין! הדרך היחידה שאני יכול להנצל מלרדת לשאול תחתית, היא שתלמד אותי תורה'. מדוע?! כי התורה היא הבסיס לכל, ואם אין את התורה לאדם, יכול להיות מצב כזה שהוא ירד עד דיוטא התחתונה. ומי ירד?! - רבי שמעון. ועד היכן ירד?! - עד מצב כזה שימסור את גדול הדור, רבי עקיבא, למלכות. כך שמעתי מדודי ז"ל.

רבי שמעון בוכה ומבקש מרבי עקיבא בתחנונים, אין לי עצה אחרת. אני נמצא במצב של סכנה ואם לא תהיה לי תורה אוכל לרדת ולרדת, ואין גבול לירידה של אדם. אוכל להגיע למצב כזה שאהיה מלשין ומוסר למלכות. מה יעזור לי ומה ימנע ממני מלרדת?! רק התורה הקדושה. כי השורש והבסיס כדי להמנע מכל חטא וכל עוון, הוא התורה.

שורש כל העוונות והחטאים הוא עזיבת התורה

אחרי שהבנו ולמדנו את היסוד הזה, נחזור לדברי הגמרא בנדרים. שאלנו שאלה גדולה. הנביאים כולם מוכיחים את ישראל על כך שהם עובדי עבודה זרה, מחללי שבתות ועושים עוונות וחטאים שונים, ופתאום כאן אנחנו מגלים שהקב"ה בכבודו ובעצמו מגלה שהסיבה שחרבה הארץ היא 'על עזבם את תורת', סיבה חדשה. איך מתיישבים כל המקראות אלו עם אלו?!

ההסבר פשוט. בוודאי שהיו חטאים בקרב ישראל, והגמרא במסכת שבת (לג) מביאה 'רשימה שחורה' של חטאים שבגללם חרבה ירושלים. אבל כשאנחנו באים להתבונן, לחקור ולדרוש מה היה **השורש** לכל, התשובה - 'על עזבם את תורת'. כי כשיש עזיבה של דברי תורה, ממילא יש עוון עבודה זרה, עוון שפיכות דמים, ושאר כל התועבות. **כאן** בורא עולם יתברך גילה בעצמו את השורש לכל רעות ישראל, 'על עזבם את תורת'. ולכן פרשת ואתחנן חלה עכשיו, מיד אחרי תשעה באב, מפני שבה יש את מצות תלמוד תורה, המצוה היקרה השקולה כנגד כל המצוות כולן כמו שהביא רבינו יונה בשערי תשובה

(ש"ג אות י', וש"ד אות י"א), ובירושלמי (פאה פ"א ה"א) אמרו 'כל חפצים לא ישוו בה' אפילו חפצי שמים, שכל מצוותיה של תורה אינם שקולות לדבר אחד מן התורה, וזו היא המצוה שטומנת בחובה את סוד הגלות וסוד הגאולה.

על עזבם את תורת' - שלא היתה התורה חשובה בעיניהם

אמנם עדיין צריכים אנחנו להבין, מה הכוונה 'על עזבם את תורת', על שלא בירכו בתורה תחילה. הר"ן (בפירושו למסכת נדרים (שם), מבאר את הדברים היטב היטב, ונראה את לשונו.

מצאתי, מגילת סתרים של הרב רבינו יונה ז"ל, שביאר כי כוונת הגמרא היא שאם איתא, אם אכן נכון הדבר ש'על עזבם את תורת' הכוונה היא כפשוטו שהפסיקו ללמוד, סגרו את הישיבות ותלמודי התורה ולא עסקו בתורה, אם כן כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו?! הרי ראינו שאת הדבר הזה, על מה אבדה הארץ, שאלו את החכמים, הנביאים ומלאכי השרת, ולא ידעו לפרש. ואם כלל ישראל עזבו את התורה ולא עסקו בה, למה לא ידעו לפרש?! הרי כל בר בי רב דחד יומא יודע שכל הבריאה תלויה בתורה, 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי' ואם ח"ו היה העולם פנוי רגע קט מעסק התורה, ספו תמו כל העולמות והיה העולם חוזר לתהו ובהו (נפש החיים ש"ד פכ"ה וכו'), ואיך זה שהרבנים החכמים, הנביאים והמלאכים לא ידעו לומר שהסיבה שאבדה הארץ היא בגלל שלא עסקו בתורה?! הלא דבר גלוי הוא, ידוע ומפורסם לכולם וקל לפרש. ועל כרחך שאי אפשר לפרש כפשוטו, שעזבו את התורה.

אלא, אומר הר"ן, וודאי עוסקים היו בתורה, ומוסיף הר"ן, תמיד. כל זמן ועידן שהיית נכנס לבית המדרש, ביום ובלילה, בימי חול ובימי שישי ושבטות, תמיד היית מוצא בית מדרש מלא, וכולם עוסקים בתורה. ולפיכך היו החכמים והנביאים תמידים על מה אבדה הארץ. החכם מגיע ורואה שבית המדרש מלא מפה אל פה ויושבים ולומדים שם בהתמדה מסכת אחר מסכת ועושים סיום אחרי סיום, ולכן הוא אינו יודע לפרש. מגיעים אליו ושואלים אותו, 'רבינו, על מה אבדה הארץ', והוא הלא יודע שכותלי בית המדרש ויכחו שיושבים ישראל ועמלים שם בתורה, ואם כן למה באמת אבדה הארץ?! הוא אומר להם שאיננו יודע. הולכים ושואלים את הנביא, וגם הוא לא יודע להשיב.

עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב. אדם יכול לראות רק בעיניו שלו, והעין שלנו הרבה פעמים טועה ומטעה, וגם החכמים שבדור החורבן היו נכנסים לבית המדרש

א. מספרים שפעם הגיעה לגאון בעל 'בית הלוי' משלחת מקהילה מסויימת, ואמרו לו שהם מחפשים רב, תלמיד חכם מופלג, חכם ופיקח, שיכהן כרב בקהילתם. אמר להם הבית הלוי, 'אכן, יש לי תלמיד

ורואים איך שכולם לומדים, אז איך יפרשו למה אבדה הארץ?! אבל הקב"ה היודע מעמקי הלב הבין שלא היו מברכים בתורה תחילה, כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה.

כאן מגלה לנו החסיד רבינו יונה זצ"ל עומק נפלא במצוה המיוחדת של עסק התורה, אשר כמו שאמרנו, היא סיבת החורבן והיא שורש הגאולה. בוודאי למדו תורה, אומר רבינו יונה, והיו בתי המדרשות מלאים בעמלי תורה. אבל בורא עולם הצופה ומביט החוקר כליות ולב ראה ש'התורה לא היתה חשובה בעיניהם כל כך'. דהיינו, לא מספיק ולא די שאדם עוסק בתורה, אלא צריך האדם להבין, לדעת ולהרגיש בעומק נפשו, שהמצוה הזו חשובה ויקרה יותר מכל המצוות כולם. וכל חפצים לא ישוו בה (עיין מסכת מועד קטן ט' ב') וזה היה חסר לאותו דור החורבן.

ומהיכן נבע הקלקול הזה שלא היתה התורה חשובה בעיניהם?! ש'לא היו עוסקים בה לשמה'. היה חסר להם בלימוד התורה לשמה.

כשמוזלזלים בדבר מעלה מאבדים את מעלת הדבר

הגאון רבי איצ'לה בלאזר זצ"ל (כוכבי אור מאמר ח' דף יט') הוסיף על הדברים האלו הערה נפלאה. גם אם אכן לא היתה התורה חשובה בעיניהם כדי לברך עליה, זה כל כך חמור שבגלל זה תאבד הארץ?! למה זה כל כך נורא!?

אלא, הסביר רבי איצ'לה, הכלל בדינו הוא שאם אדם לא מייחס חשיבות לאיזה דבר מעלה, לא מייקר אותו ולא מחשיב אותו, אזי כשהוא צריך לעזרת הדבר הוא מפסיד אותו,

---

אחד שיש בו את כל מה שאתם רוצים. הוא תלמיד חכם, פיקח וירא שמים'. קרא לרב קמאי, תלמיד מובהק שלו, ואמר להם למשלחת, הנה הוא, קחו אותו לרב בעירכם. עמדו ראשי הקהל והביטו בו, ולא ערב להם. מדוע? - הוא היה אברך צעיר, קטן גוף ובעל זקן מדולל, וכל אחד אמר לשני, וכי אותו נקח לרב שלנו?! אנחנו לא רוצים אותו.

הבית הלוי הבין מיד עם מי יש לו עסק, ואמר להם, בסדר. אתם לא רוצים אותו?! נביא לכם משהו אחר, לא חסר... אמר לשמש שלו, לך ותקרא לבערל הבלן... קרא השמש לבערל, והנה הוא מגיע אל הרב. הוא נכנס לחדר, והרב הצביע עליו ואמר להם, הנה לכם, בבקשה, קחו לכם את הרב. הוא גבוה שני מטר, שמן ובעל זקן לבן עד החזה, ואם מישוהו בקהילה יעזו להמרות את פיו, במכה אחת יתקע אותו בתוך הקיר... תחליטו מה אתם רוצים ואת מי אתם מעדיפים כרב, את בן התורה האברך הזה, או את הבלן הזה...

אנחנו בעיני הבשר שלנו מתפעלים ממראה עינינו, אבל בורא עולם יורד למעמקי הלב, אי אפשר להסתיר ממנו מאומה, והוא יודע את כל הנסתרות.

ולא מקבל את עזרתו. הוא מביא לזה דוגמא מהגמרא במסכת ברכות (סב:) על דוד המלך. הנביא מספר (מלכים א' א, א) שלעת זקנתו של דוד, 'והמלך דוד זקן, ויכסוהו בגדים ולא יחם לו'. ולכאורה זה דבר מתמיה, שהרי אנחנו יודעים שבדרך הטבע אם קר לו לאדם הוא לובש מעיל או מתכסה בשמיכה, ואם יש צורך אז בשתי שמיכות, ואז נהיה לו חם. אצל דוד המלך היה דבר מחודש, שהיה לו קר וכל כמה שהיו מכסים אותו בעוד ועוד שמיכות ומעילים הוא היה אומר שקר לו. למה?!

אומרת הגמרא, שהיתה על דוד המלך תביעה דקה מן הדקה, על זה שחתך וקרע את כנף בגדו של שאול. ופירוש הדבר הוא, שהיה כאן - בבחינת דק מן הדק עד אין נבדק - זלזול מצידו של דוד המלך בבגד. כביכול הוא אמר, 'זה לא כזה חשוב הבגד הזה, אפשר לקרוע אותו'. ככה?! - הפסיד את מעלת הבגד, וכל כמה שכיסו אותו בסוודרים, מעילים ושמיכות, נשאר לו קר ולא הועיל לו כלום. כי דבר שאתה מזלזל בו, אתה לא יכול להנות ממנו.

אבותינו במדבר אכלו מן. מהו מן?! אין לנו בו שום השגה והבנה, והוא 'אור עליון שהתגשם' (רמב"ן שמות ט"ז ו') כלשון רבותינו, לחם המלאכים, וככתוב (תהלים עה, כה) 'לחם אבירים אכל איש'. לכלל ישראל היתה תלונה על המן ואמרו שהוא 'לחם הקלוקל', כי הם היו אוכלים ולא היו מתפנים. ומדוע באמת לא היו נפנים?! כי כולו היה קודש ורוחניות בלי פסולת כלל. ולכאורה, תשמחו על זה שהמן כולו קודש וכולו רוחניות ואין בו שום פסולת שצריך לצאת מגופו של האדם! אבל הם התלוננו. שמע את זה בורא עולם ואמר, אתם מתלוננים ככה על המן?! בסדר. תאכלו מן, אבל תפסידו את המעלה הזו. ואכן, כמו שאומרת הגמרא ביומא, הפסידו את המעלה הזו שהיתה במן.

מדוע?! כי אם אתה בועט בדבר המעלה, מזלזל בו ולא רוצה אותו, תפסיד את המעלה שבו. וכך בכל דבר ודבר שאדם בווה אותו, הוא מפסיד את המעלה ואת היתרון שבדבר הזה, ובעת הצורך הוא לא יעזור לו. הגמרא במסכת כריתות (ז:) אומרת שאם אדם מביא קרבן ומזלזל בו ואומר 'אני לא מאמין שהקרבן הזה יכפר לי', אכן הקרבן לא יכפר לו. וכך גם לענין יום הכיפורים שיחול בעוד חודשיים. אם אדם לא מאמין שיום הכיפורים מכפר על חטאיו, אכן יום הכיפורים לא יכפר לו, וכמו שכותב הרמ"א בשלחן ערוך (אורח חיים סימן תר"ז ס"ו). למה?! כי אם אתה לא נותן את המעלה והחשיבות ליום הגדול והקדוש הזה ואתה מזלזל בו, תפסיד את המעלה שבו.

אומר רבי איצ'לה בלאזר, כלל ישראל בדור החורבן עסקו בתורה, ולא סתם עסקו בתורה אלא עסקו בתורה תמיד כלשון רבינו יונה, אבל לא היתה התורה חשובה בעיניהם. הם אמרו 'לא צריך לעסוק בה לשמה', 'לא צריך לברך עליה', וכיון שזלזלו בתורה ולא ידעו את עוצם מעלתה, הפסידו את זכות התורה שתגן עליהם, ולכן אבדו מן הארץ.

לכו השקו את הצאן - הרפואה היחידה מן הגלות

אנחנו נמצאים עכשיו בערב תשעה באב, בגלות השחורה. מה מוטל עלינו לעשות?! הנה לנו לשון רבותינו בזהר הקדוש בפרשה שלנו, פרשת ואתחנן (דף ע"ר ע"א).

פתח ואמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה, הפסוק הזה נאמר אצל יעקב אבינו (בראשית כט, ז), בשעה שהולך אל בית לבן והוא מגיע ורואה את כל הרועים נאספים על יד הבאר, והוא מתפלא, למה אוספים כבר את כל העדרים?! הרי עוד היום גדול, עוד לא הגיע הזמן ויכולים אתם להמשיך לרעות את העדרים עוד שעה או שעתיים. זהו פשוטו של מקרא, אבל הזהר הקדוש רואה בפסוק הזה עומק לפנים מעומק ודורש אותו כך: **האי קרא, אוקמוה, ביארוהו רבותינו, דכד ישראל יתערון תשובה לקמיה קודשא בריך הוא, כשישראל יתעוררו בתשובה נכונה ורצויה לפני ה' יתברך, בזכו אורייתא, בזכות התורה, וכמו שאמרנו בתחילת הדברים שהכל הכל תלוי מושגת ומבוסס על התורה הקדושה², כי אין**

הלכה - עשיו שונא ליעקב

ב.

ראיתי בספר בית ישראל להאדמו"ר ממטרסדורף זצ"ל, סיפור על כחה של התורה. הוא מספר שם על אחד מגדולי התלמידים של בעל החתם סופר לפני כמאה ושישים שנה, ושמו רבי מנחם כץ. הוא היה רב באחת הקהילות בחוץ לארץ, ויום אחד, כך מספר הבית ישראל ששמע איש מפי איש עד לאנשים שהיו שם וראו את המעשה, היה שם מחזה משפיל ביותר.

קודם שנמשיך את הסיפור, נקדים הקדמה קצרה. הרי אנחנו יודעים ומכירים את שנאתם האיומה של אומות העולם לישראל, וכמו שאמרנו רבותינו (ספרי במדבר ט, י), 'הלכה, עשיו שונא לישראל'. אמר רבי מאיר שפירא זצ"ל, שאם נצא ונבחן מי אמר את זה במדרש, נראה שהיא מימרא של רבי שמעון בר יוחאי. אמר רבי מאיר שפירא, רבי שמעון הלא תמיד (קדושין סח: סוטה ח. ועוד) דורש טעמא דקרא ותמיד מנסה להבין לחקור ולדרוש את טעם הדבר, אבל כאן אומר רבי שמעון, גם אני מודה שזה שעשיו שונא ליעקב זו 'הלכה', בלי טעם ובלי סיבה, כמו כל 'הלכה למשה מסיני' שהיא מלתא בלא טעמא. אל לך לחפש מה הסיבה ואל לך לומר 'אולי הוא שונא אותי בגלל סיבה פלונית או סיבה אחרת, ואם אעשה כך וכך, אתכופף לפניו ואתן לו כך וכך הוא יפסיק לשונא אותי ויתחיל לאהוב אותי', כי השנאה הזו של עשיו ליעקב היא שנאה מבטן ומלידה בלי טעם וסיבה, והלא כבר בשעה שהיה עשיו עם יעקב בבטן רבקה, כבר אז התחיל לצער אותו ולהזיק לו.

אחד מגדולי הניצולים מיישיבת מיר סיפר עובדה שהיתה אתם. כידוע הישיבה היתה ברוסיה, אחרי כך גלתה לקובה, עיר ביפן, ושם היתה כחצי שנה, ולאחר מכן השלטונות היפנים גירשו אותם לשנחאי בסין. סיפר אותו ניצול, כשהיינו ברוסיה, ראינו בחוש איך הפולנים והרוסים שונאים אותנו, אבל הבנו שאת השנאה הזו הם יונקים משדי אמם ומבית הוריהם. אבל אחרי זה הלא הגענו ליפן, ואלו היפנים מיימיהם לא ראו יהודים. אף פעם לא היתה שם ישיבה או קהילה, וזה היה המפגש הראשון שלהם עם

אפשרות להגיע לאהבת ה', אין אפשרות להמנע מחטא בלי תורה, ואין אפשרות של תשובה בלי תורה, ולכן אומר כאן הזהר הקדוש 'יתעורר תשובה לקמיה קודשא בריך הוא בזכו אורייתא', כי רק בזכות התורה יכול האדם לשוב בתשובה אמיתית ולהתקרב אל בוראו. כי בוודאי גם הרפור תשובה דק לבדו חשוב, אבל תשובה אמיתית וברת קיימא אינה יכולה להיות אלא באמצעות התורה.

ובזכו אורייתא יתובן לארעא קדישא, התורה היא שתביא אותנו לפה, לארץ הקדש, ויתכנסון מן גלותא, אם רוצים להאסף ולצאת מהגלות השחורה הזו, צריכים לאחוז בתורה

יהודים. בהתחלה הם קבלו אותנו באהבה ובחיבה, כולם נמוכים אמה וחצי קומתם, חייכנים ושמחים, אבל מיום ליום ומרגע לרגע ראינו איך הם הופכים את עורם ונעשים לנו שונאים עצומים.

ומה עשינו?! וכי עשקנו אותם?! עשינו להם משהו?! סחרנו שם והתחרינו בעסקים שלהם?! לא עשינו להם דבר. היינו גרים בארץ ההיא, יושבים בגטו שלנו ועוסקים בתורה. אבל הם שנאו אותנו, העלילו עלינו עלילות וחטיפשו להציק לנו בכל דרך שיכלו, עד שתכננו ברשעותם להעלות את כולנו על אניה אחת כדי להעביר אותנו למקום אחר כביכול ובדרך להטביע אותנו, אלא שבורא עולם הפר את זממם, נודעה התוכנית שלהם וכבר לא יכלו להוציא אותה לפועל. איך זה יתכן?! מאיפה נובעת השנאה הזו?! 'הלכה - עשיו שונא ליעקב'. אל תדרוש ואל תחקור למה הם שונאים אותנו, כיון שזו היא שנאה בלא טעם ובלי סיבה, כמו הלכה.

כחם של חכמי התורה מכח התורה שבקרבם

עכשיו שהבנו את מהות השנאה של אומות העולם לישראל, נשוב אל הסיפור. בעיר ההיא, היכן שהיה רבי מנחם כץ מכהן כרב, עשו הגויים הצגה משפילה על ישראל. על מה היתה ההצגה?! על הלווייה של יהודים. לקחו אחד ושמו אותו בתוך ארון, והוליכו אותו חבריו תוך שהם מחזיקים קופות וצועקים בקול גדול 'צדקה תציל ממוות, צדקה תציל ממוות', כדי להשפיל את היהודים. והיכן עשו את ההצגה הזו?! בגטו של היהודים. וכך הלכו כל הגויים בהלווייה המדומה שערכו, תוך שהם מחזיקים קופות וצועקים 'צדקה תציל ממוות, צדקה תציל ממוות'.

היו שם כמה אנשים שראו את זה ופנו לרב ואמרו לו, 'כבוד הרב, תראה איזה בושח וחרפה, תראה איך שאפילו בדבר הזה הם הולכים ומבזים אותנו. מה נעשה?!' אמר להם הרב, 'אל תעשו כלום, ואני מבטיח לכם שיותר הם לא יעשו דברים כאלו'. כיון שהרב כך אמר, שתקו. גמרו הגויים את ההצגה שלהם ואמרו לאותו אחד ששוכב בארון, 'תצא, כבר נגמרה ההצגה', ולא יצא. מצאו אותו מת בארון, והפכה ההצגה להיות הלווייה אמיתית. וכאן הצדקה לא עזרה...

איך קרה דבר כזה?! - כיון שהרב אמר שיותר לא יעשו הגויים דברים כאלו, הרב פעל בכח תורתו והפכה שמחת הגויים לתוגה. הכל 'בזכו אורייתא', הכל בכח התורה, ובזכות התורה משיגים תשובה, אהבת ה', קרבת ה', כח וממשלה.

הקדושה. וכך אמרו במדרש (ויקרא רבה ז, ג), 'אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות המשנה', היא התורה שבעל פה³. דהא ודאי יום אחד יהיה גלותא לישראל ולא יתיר, התוכנית היתה שתהיה הגלות רק יום אחד, ויומו של הקב"ה הוא אלף שנה - הדא הוא דכתיב נתנני שוממה כל היום דוה, אבל קרה מה שקרה ואנחנו משכנו את הגלות עוד ועוד, ואילו לא יתובון, אם לא נחזור בתשובה, קודשא בריך הוא אמר הן עוד היום גדול, אנחנו רוצים גאולה, אבל אם אין תורה ואין תשובה 'הן עוד היום גדול', היום הזה של האלף שנה יגדל ויגדל והנה אנחנו רואים איך שהיום האחד הזה כבר נעשה כמעט יומיים, 'לא עת האסף המקנה', אם אין הבסיס הזה של התורה, בלא זכו ובלא עובדין דכשרן, בלא מצוות ומעשים טובים, איך יאסף המקנה ואיך יתקבצו הגלויות!?

אם אנחנו רוצים גאולה, **אסותא חד** לכו. יש לנו רפואה אחת. מהי הרפואה?! - **לכו השקו הצאן**. מה הנמשל?! מה עלינו לעשות?! **אשתדלו באורייתא**. 'הוי כל צמא לכו למים', אין מים אלא תורה כדברי הגמרא (תענית ז, ו), וכמו שאומר הספרי (פרשת עקב פסקא מ"ח) 'מה מים חיים לעולם כך תורה חיים לעולם'. אומר הקב"ה, אם אתם רוצים שכבר יאסף המקנה ותבוא הגאולה, לכו ותשקו את הצאן, איך תשקו?! - אשתדלו באורייתא.

ומלשון הזהר הקדוש יש לשמוע שלא די במה שאדם ילמד תורה לעצמו, אלא עליו להיות בבחינת 'השקו את הצאן', היינו שצריך גם שיהיה מלמד תורה לאחרים, וכמו שאמרו בתנא דבי אליהו, במה כלל ישראל יתקבצו ובאיזה כח יאספו מן הגלות?! מתוך חבורות של תורה. כשיהיה עוד שיעור ועוד שיעור, עוד הרבצת תורה ועוד חבורה של תורה, תבוא הגאולה. כי בוודאי גם תלמוד תורה של יחיד הוא דבר גדול ועצום, אבל כשיש 'השקו את הצאן', את הרבצת התורה, זו הסגולה הגדולה ביותר.

ואם נשקה את הצאן בתורה, או אז לכו רעו **לאתר דנייחא לאתר טבא וכיסופא דאחסנתיכון**, אז נגיע למקום המנוחה ולמקום טוב, ולא - אם לא נעשה כן, 'עוד היום גדול'. ומוסיף הזהר, 'עוד היום גדול' היינו יום דאקרי יום מהומה ומבוסה ומבוכה, די בההוא יום אתחריב בי מקדשא, אותו 'יום' שעליו נאמר 'עוד היום גדול' הוא היום שבו היה החורבן, היום שממנו עד היום הזה אנחנו נמצאים בחושך ובאפילה גדולה.

ג. ובאמת ראוי לכל אחד ואחד מאתנו שיהיו רגילים על לשונו כמה פרקי משניות שאותם ישנן ואותם ילמד, בכל זמן ובכל מקום. ואין בזה נפקא מינה איזו משנה, אם זה מסכת אבות, אם זה מסכת אחרת, כל אחד לפי מה שלבו חפץ. ושמעתי מתלמיד חכם גדול שיש קבלה מהזקנים, שפרקי משניות שאדם אומר בדרך, מטהרות את כל הרחוב. והלא אנחנו צריכים הרבה הרבה לטהרה.

החיסרון של כלל ישראל בחורבן בית המקדש

אנחנו אחרי כל כך הרבה שנים בגלות - למעלה מאלף ותשע מאות שנות גלות שחורות - קשה לנו לתאר בדעתנו מה זה בית המקדש, ואיך היה נראים דורות אבותינו בזמן שבית המקדש היה קיים. לא רק מבחינה רגשית קשה לנו להרגיש, אלא אפילו לתאר את זה בדעתנו ושכלנו, קשה לנו, בגלל הריחוק העצום שלנו.

בעלי המוסר אמרו משל על המציאות שלנו, משל הקורע את הלב. אם חלילה - שלא יהיה בבית ישראל דברים כאלו - קרה אסון, ואמא צעירה נפטרה, והשאירה אחריה יתומים צעירים בגיל חמש או שש. הילד בן החמש רואה את כולם בוכים, וגם הוא בוכה. אבל האם הוא מבין בדעתו מה החורבן הנורא שקרה לו?! האם הוא תופס בכלי דעתו את עומק האסון, ואת המשמעות שאין לו אמא?! - הוא לא מבין. אבל מכיון שהוא רואה את כולם בוכים, גם הוא בוכה. ואילו היתה נאבדת לו גולה באותו יום, יתכן שהיה בוכה יותר.

בבחינה הזו, אמרו בעלי המוסר, גם אנחנו נמצאים. כל כך התמעטה ההבנה והתפיסה שלנו מהו מקדש ומהו החורבן, שאנחנו כמו תינוק שלא מבין מה המשמעות של החורבן. גם אנחנו, כשנאבדת לנו גולה, היינו, בכל הצרות הקטנות שלנו, אנחנו בוכים ומצטערים, אבל כשמדברים אתנו על החורבן, מה שקורא לו הזהר הקדוש 'יום מהומה, יום מבוכה ויום תבוסה', כשמדברים אתנו על ש'נוטל כבוד מבית חיינו', אנחנו לא מבינים מה זה.

אותם האנשים שהיו בדור החורבן הבינו את האסון. הגמרא אומרת בבבא בתרא (ס:) שאנשי הדור ההוא קבלו על עצמם שלא לישא נשים, לא לאכול בשר ולא לשתות יין. מדוע?! כי אם אין את הקרבנות איך זה שאנחנו נאכל בשר?! אם אין נסכים, איך יתכן שאנחנו נשתה יין, ואם אין את בית המקדש, איך זה שאנחנו נישא נשים ונבנה בתים?! לא יתכן כדבר הזה. בדור ההוא ידעו מהו החורבן, והבינו מהו האסון של הגלות. עד שבא רבי יהושע, חכימא דיהודאי (במורות ח' ב), ופיס אותם ודיבר על לבם שאי אפשר לגזור גזירות כאלו שלא לישא נשים, לא לאכול ולא לשתות, ואם אמנם צריך למעט כמובן באכילה ושתיה בגלל החורבן, אבל לא זו הדרך ולא זו העיר לבטל הכל שאדם לא יאכל וישתה כלל.

מכל מקום כך היה ציור החורבן נגד עיניהם של אנשי הדור ההוא. הם הבינו מהו 'נוטל כבוד מבית חיינו', והם תפסו מהו יום המהומה, יום המבוכה ויום התבוסה הזה דאחריב ביה מקדשא. ומוסיף הזהר, ונפלו ישראל בגלותא, והגלות הזו הלא אכלה והפקיעה מאתנו כל זיק של קדושה. 'כפלים מיוצאי מצרים נביאים ונביאות היו בישראל', אומרת הגמרא (מגילה יד.). איך היו כל כך הרבה נביאים?! כותב המבי"ט (וכן הוא במאירי) שהוא מכח בית המקדש. כשיש את בית המקדש יש נבואה ויש קרבת ה', אבל משחרב בית המקדש אין לנו נבואה, אין לנו רוח הקדש, והסתלקה מאתנו כל השגה.

ובך אמרו בגמרא (מגילה טו.), **אמר עולא, כל נביא שלא התפרש שם מקומו ושם עירו, בידוע שמיירושלים היה. מדוע?! כיון שירושלים 'כלילת יופי משוש כל הארץ' (איכה ב, טו), 'פה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב' (תהלים מח, ג). בירושלים לא היה עצב ולא היתה דאגה, ולא היה בירושלים אדם בעל מחשבות ובעל טרדות, אלא אבן היתה מחוץ לירושלים, וכל בעלי הדאגות והטרדות היו הולכים לשם ודואגים שמה (שמות רבה נב, ה). איפה האבן הזו היתה?! אין לדעת, אולי באבו גוש... אבל בירושלים?! - אין דאגות ואין טרדות, כי היא 'משוש כל הארץ'.**

ובפסוק בספר ישעיה (א, כא) **'צדק ילין בה'.** מהו **'צדק ילין בה'?! מביא רש"י שם בשם רבותינו בפסיקתא, מלמד שלא לן אדם בירושלים עם חטא בידו.** הדבר הנורא ביותר הוא עוון, ובירושלים לא לן אדם בלילה ועוון בידו. מדוע?! מפני שכשמקריבים תמיד של שחר, הרי הוא מכפר על עוונות הלילה, וכשמקריבים תמיד של בין הערבים, הרי הוא מכפר על כל עוונות שעשו ביום. ואם כן שבירושלים כולם צדיקים ואין עוונות בידיהם, ובירושלים כולם שמחים בעבודת ה', בלי טרדות ובלי דאגות, איך לא תשרה נבואה על השוכנים בה?! **'אין נבואה שורה אלא מתוך שמחה'** אמרו רבותינו (שבת ל:), ואם אנשי ירושלים היו תמיד בשמחה של מצוה ובלי עוונות, ודאי שזכו לנבואה, כדברי עולא.

'יונה מעולי רגלים היה', אמרו רבותינו בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א), וכשעלה יונה הנביא לירושלים והשתתף בשמחת בית השואבה, התהפך להיות נביא. ולכן נקראת שמה **'בית השואבה', מפני שהיו שואבים שם רוח הקדש.**

ואת כל זה הפסדנו, כי נוטל כבוד מבית חיינו. ועד כדי כך הדרדרנו בגלות, ששם **'יהודי'** הפך להיות ביטוי וכינוי למי שהוא בשפל המדרגה. במדרש (איכה רבה א, לט) דרשו רבותינו על הפסוק **"כי הייתי זוללה"**, כי השם **'יהודי'**, שהוא בנו חביבו של בורא עולם, הפך להיות שם של מישהו בשפל המדרגה. מעשה בשתי נשים גויות באשקלון, מספר המדרש, שהיתה שנאה עזה ביניהם. היו מקללות אחת את השניה, ושונאות זו את זו שנאה עצומה שאי אפשר לתאר. יום אחד אמרו, עד מתי יריבו שני אלו כל כך?! נכנסו לעשות שלום ביניהם, ובאו ופייסו אותם. אמרה אחת לחברתה, תראי, כל מה שאמרת עלי וכל מה שקללת אותי וכל מה שביזית אותי וחירפת וגידפת, מחול לך. אבל על דבר אחד אני לא אסלח לך. על מה?! על מה שפעם אחת בשעת קטטה קראת לי **'יהודיה'.** על זה לא אשכח, לא אסלח ולא אמחל לך.

אין לדעת ולשער עד היכן תגיע השפעתה של התורה

זו היא הגלות. וכל זה למה?! כי עזבנו את התורה. ואם רוצים אנחנו שיחזרו כל המעלות הללו לישראל, עלינו לחזור לתורה. ההוא יומא דאחריב בי מקדשא ונפלו ישראל בגלותא

בגין עובדין בישין, ההוא יומא אתמשך ואתרבי, היום הזה של החורבן מתארך, הדא הוא דכתיב הן עוד היום גדול לא עתה האסף המקנה. השקו הצאן במיילי דאורייתא, דהא בזכותא דאורייתא יפקון ישראל מן גלותא.

כולנו כבר רוצים לצאת מהגלות השחורה הזו. 'בזכות אורייתא יפקון ישראל מן גלותא'. אין לנו עצה אחרת. אם אנחנו רוצים גאולה וישועה, צריכים אנחנו להכניס את עצמנו לתורה. עלינו להוסיף עוד שיעור תורה ועוד שיעור תורה בכל יום ויום, ולא רק אנחנו בעצמנו, אלא עלינו גם להשקות את הצאן, להשפיע על בנינו ועל כל מי שאנחנו יכולים להשפיע עליו, שיכנס לתורה. ואל יהא דבר זה קל בעיניך לומר 'מה כבר אוכל להשפיע עליו?! שיבוא פעם בשבוע לשיעור תורה?! חלילה לומר כן. תביא אותו כמה שתוכל, ואנחנו לא יכולים לדעת מה הפעולות פועלות ולכן הדברים מתגלגלים.

רבי שלום שבדרון זצ"ל (שליט"א), מספר בספר שלו שפעם הגיע אליו אדם אחד ואמר לו, 'כבוד הרב באתי לומר לך תודה'. הסתכל עליו הרב וראה שהוא לא מכיר אותו, שאל אותו 'מי אתה ומה אתה?! סיפר לו האיש, 'אני בעל תשובה'. הסתכל הרב, וראה שאכן נראה זה בעל תשובה אמיתי. הוסיף האיש לספר, 'גם אשתי בעלת תשובה, וגם הבנים שלי שבו אתנו בתשובה על טהרת הקדש'. שמח הרב, אבל אמר לו, 'איך כל זה קשור אלי?! סיפר לו היהודי, 'אתה היית פעם בלונדון בתשעה באב, ואמרת שם שיחה בבית הכנסת. בכית על הגלות, בכית על החורבן, ובכית על הריחוק מתורה. אני אכן הייתי אז בגלות ורחוק מהתורה, מחלל שבתות בפרהסיא וחי כמו גוי גמור, וכמובן שגם בבית הכנסת בתשעה באב לא הייתי. אבל הלכתי אז בחוץ ליד בית הכנסת, ושמעתי את הקול שלך מדבר מתוך בית הכנסת. אמרתי לעצמי, אעמוד קצת ואשמע מה אומר ומה מדבר זה החכם. עמדתי שם, שמעתי אותך, התפעלתי, ובאתי עכשיו לומר לך תודה רבה. כי הדברים האלו שלך ששמעתי מחוץ לבית הכנסת פעלו אצלי הרבה והפכו את חיי מקצה לקצה, ועכשיו באתי לכאן להודות לך'.

אנחנו לא יודעים מה הכח של התורה, וכמה היא יכולה להשפיע על האדם. כל כמה שאתה יכול להשפיע על אחרים להוסיף בעסק התורה, תשפיע. ואם לימדו אותנו רבותינו ואמרו ש'בזכותא דאורייתא יפקון ישראל מן גלותא', אנחנו לא יכולים להיות יותר חכמים מהם. אם הם קבעו שבזכות התורה נצא מן הגלות, אל לנו להתחכם עליהם, ואיננו צריכים לחפש דרכים אחרות. וגם הקב"ה בעצמו מעיד שהגלות היתה 'על עזבם את תורת' כמו שראינו, ואם כן התיקון הוא באמצעות התורה.

עלינו לקבל על עצמנו בקבלה אמיתית לשוב לתורה ולעסק התורה ולהתחזק בה, בראש ובראשונה בעצמנו ואחרי זה גם נשפיע על אחרים כמה שנוכל, ו'בזכותא דאורייתא יפקון מן גלותא', השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

חידושי תורה - פרשת ואתחנן

א. בענין כוחה של תפילה

דברים (ג' כ"ג): "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור וגו' אעברה ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן את ההר הטוב הזה והלבנון".

מדרש תנחומא (פרשת ואתחנן ס"ד): "ואתחנן אל ה', זה שאמר הכתוב כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך וגו' (ישעיה ל'), מה כתיב למעלה מן הענין ועריו נתתי לראובני וגו', לימד משה את באי עולם שלא יאמר אדם הואיל וחולי שלי מסוכן ועשה דייתיקי (שטר צוואה) וחילק כל אשר לו - לא יאמר הואיל שעשה דייתיקי לא יתפלל עוד, אלא יתפלל, שאין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה, שהרי משה עשה דייתיקי שנאמר ועריו נתתי לראובני ולגדי, ויאיר בן מנשה לקח את חבל ארגב וגו', ולמכיר נתתי את הגלעד ואצוה אתכם בעת ההיא לאמר ה' אלהיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה, ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר, הרי דייתיקי, שמא תאמר עמד לו משה ולא התפלל תלמוד לומר ואתחנן אל ה'".

ובתב רבי אברהם פריצול ז"ל, מגאוני איטליה לפני חמש מאות שנה, בפירושו למסכת לאבות (פ"ב מ"ג דף ל"א): "למען לא ידאג על תפילתו אם תהיה מקובלת אם לאו, אמר אל תפחד מזה, כי מטבע מידותיו יתברך להיות חנון ורחום, וגם אך אפיים להאריך [אפו], אף כי יהיה חייב בפורענות, רק רב חסד יותר מדאי, ונחם על הרעה אם הרעה מוכנת לבוא - בתפילתו בכוונה יעבירנה. ולמען לא תצטער מפחד כל אלה להיות מפחד על עוונותיך אם עשית אותם, אמר התנא אל תהיה רשע בפני עצמך, כי מי שמחזיק עצמו רשע, מרוחק הוא מן התשובה, ומתיאש מן הסליחה, ולא יאמין בחייו ובטובה מאת ה', אבל מי שאינו מחזיק עצמו רשע, ומכין עצמו לתפילה ולמצוות, יחיה ויזכה ויאריך ימים עכ"ל".

ב. בענין תפילה בכוונה מאריכה ימים

זהר הקדוש ח"ג (דקכ"א ע"א): "זכאה הוא בר נש ידיע למפתי ליה (לקב"ה) ולמפלח למאריה ברעוהא ובכוונה דלבא, ויי ליה למאן דאתי למפתי למאריה בלבא רחיקא ולא ברעוהא כמה דאת אמר ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו, הוא אומר אליך ה' נפשי אשא, ולא כל מילוי אלא בלבא רחיקא הא גרם עליה לאסתלקא מעלמא עד דלא מטון יומיו" וכו'.

ובתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן ט"ו סוף אות י') איתא בזהר הקדוש דמי שחושב בדברים אחרים בתוך תפילתו גורם לעצמו שימות בקצרות שנים בר מינן, ועיין בספר נוה שלום (סימן צ"ה אות ב', וריש סימן צ"ח), וכן נראה מסוגיא דברכות (כ"ה ב'), עיין שם.

ובספר חרדים (פ"ט, מ"ע מה"ת התלויות בלב ואפשר לקיימן בכל יום, אות י"ז): "ואם לא כיון בתפילתו לא יצא ידי חובתו, ועונשו גדול מאד כדכתב בספר הזהר ח"ב (דרס"ב ע"א) כד קריב קמי

מאריה וצלי צלותיה ולא חייש על יקרא דמאריה טב ליה דלא איברי, וקב"ה אמר כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלה בימיו ואיהו גוזל אביו ואמו", וישעיה הנביא אמר (כ"ט י"ג) יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר, ומיירי במתפלל בלא כוונה כדפירש הרד"ק ז"ל שם, וזהו לשון נגש כדאמרו חז"ל הגשה לתפילה", ע"ש.

ולפי זה מובן היטב מדוע המתפלל בלא כוונה אינו מאריך ימים ח"ו, שהרי **החכמה תחיה בעליה**, וכשתאבד החכמה ותסתתר הבינה (גימטריה חיים) - אז חיים מניין ודוק.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ת' אות ל"ד) כתב: "אמרו בזהר הקדוש ח"ג (דר"ל ע"א ברע"מ) מינה הקב"ה למלאכי השרת מי שאין תוכו כבדו בכל איבריו פנימיים וחצוניים לא יעול בהיכלא ע"ש, ומלבד סודן של דברים, מבואר גם לפי פשוטו דמי שאין לבו שלם בתפילתו ביראת ה', ובפרט אם חשב מחשבות זרות בתפילתו שאז לבו כל עמו הרי הוא אין תוכו כבדו ונדחית תפילתו לחוץ, ואי לנו מיום הדין ומיום התוכחה כי נעשו לנו התפילות כאשגרת לשון, ואין אנחנו מכוונים אפילו פירוש המילות ולפי פשוטן, האל ברחמיו ישמרנו ממה שאמר הנביא בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, ונזכה לעובדו בלבב שלם ויתן בלבנו אהבתו ויראתו ולא ידה ממנו נדח כיר"א, ובמדרש שמות רבה (פכ"א ס"ג) אמרו כל מי שהוא עושה רצון המקום ומכווין את לבו בתפילה (הקב"ה) שומע לו בעולם הזה ובעולם בא" ע"ש. ובזה נמי יש להבין מדוע המתפלל בלא כוונה הלב עונשו כנ"ל רח"ל.

ועם האמור מובן אצלי מה שהובא בחיבורי ויחי יעקב (סימן נ"ו) שהקם בחצות ולומד ומקונן על חורבן הבית, זוכה לאריכות ימים ע"ש, שהרי קיימא לן שהעושה כן מובטח לו שיוכל להתפלל בכוונה בלא מחשבות זרות וכמו שכתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פרק שביעי) עיין שם, דוק והבין.

ועכשיו ממש נדפס מחדש ספרו קול החיים (סימן ר' אות ע"ז דף ק"ז) וראיתי שם שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל דהמאריך בתפילתו, **ומכוון בה**, זוכה לאריכות ימים ע"ש, והנה זה שהמאריך בתפילתו זוכה לאריכות ימים מבואר הוא בתלמוד ברכות (נ"ד ב'), אבל הא "דמכוון בה", לא נזכר שם, אבל ברור אצלי דהגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל שהוסיף דבר זה - לדברות ספר הזהר הקדוש דלעיל נתכווין, וכמו שביארנו בס"ד. [והרב המציין הי"ו בקול החיים שם (הערה ע"ז) לא עמד בזה עיין שם].

שוב מצאתי לו בספרו עיני כל חי ראש השנה (כ"ט א') שכתב: "רבותינו ז"ל בספר הזהר הקדוש אמרו כי מי שאינו מכוין בתפילתו אינו מאריך ימים, ולענין הטובה כמו שאמרו שם ובתלמוד דהמאריך בתפילה ומכוין בה מאריך ימים, והיינו טעמא כי כיון שהוא מאריך ומכוין בתפילה בשני הכלים במוח ובלב שהם חיות האדם זוכה לאריכות ימים" ודוק בלשונו היטב.

ועם דברות ספר הזהר הקדוש דלעיל שכל המתפלל בלא כוונה איסתלק מעלמא וכו' רח"ל כנ"ל, יצא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בהקדמת ספרו עתרת החיים (ד"ה ע"א) לבאר הפסוק בספר תהלים (ק"ט ו') "ותפילתו תהיה לחטאה יהיו ימיו מועטים", דלכאורה יש להבין שקשה מה קללה

היא זו ואיך שייך הא בהא, ולהאמור מוכן, כיון שהתפילה היא סגולה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם, אבל אם מתפלל באופן שבפיו ובשפתיו כבדני וליבו רחק ממני בלא כוונה, אזי מסתלק מעלמא עד לא מטו יומיו רח"ל וכדאמר הזהר הקדוש, לכן דבר גדול דיבר דוד המלך ע"ה, ואמר תפילתו תהיה לחטאה [בלא כוונה], ובוזה יהיו ימיו מעטים, ומרובה מידה טובה ממידת פורענות (סוטה י"א א'), דכשמתפלל תפילה בכוונה אזי יזכה בה לאורך ימים ושנות חיים ע"ש ודפח"ח. ועיין היטב בדברי הרד"ק ומצודת דוד תהלים שם.

ובספרו הכתוב לחיים (סוף מזמור מ"ב דנ"ט ע"ב) כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל לבאר קרא יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפילה לאל חיי, עם הדברים דלעיל, כלומר יומם יצוה לשון צוותא חדא דלבי דבוק עמו בתפילת שחרית ומנחה, וגם בלילה בתפילת ערבית שירו עמי דאני דבוק עם ה' אזי תפילה לאל וזהו חיי, דחיי תלויים בזה, דאם אני מתפלל ברעותא דליבא ולא בליבא רחיקא **אזכה לחיות חיי הקצובים ויתור ע"ש**, ודפח"ח.

ובספרו כף החיים (שם אות י"א) כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל: "ראשי תיבות של ח"י ברכות העמידה עולין סך אלף ושמונה מאות כמנין המלאכים המקבלים התפילה כך כתב הכלבו וביאר דבריו בספר אדמת יהודה (ד"ט ע"ב) ע"ש. ומי שחיסר אחת מהנה, או שלא אמרה כתיקונה או בכוונה רצויה, אותו המלאך אשר הכין עצמו לקבל תפילתו והיה מצפה מתי יבוא לידו, הנה הוא מקטרג עליו ותפילתו תהיה לחטאה. לכן יזהר שלא לאבד אפילו תיבה אחת. **וכשם שמשלים תפילתו זכה כך משלימין שנותיו בטוב ובנעימים**" ע"ש, ועיין לו גם בספרו נפש חיים (מערכת ת' אות י"ט) ע"ש.

והגאון בעל חיי אדם ז"ל בצוואתו בית אברהם (סימן י"א) כתב: "התפילה היא במקום קרבן, ולכן תזהרו להתפלל בנחת ולא במרוצה, דאם לא כן יאמר הקב"ה למה לי רוב זבחכם וגו' ובפרשכם כפיכם אעלים עיני, וכתוב הוגעתם ה' בדבריכם, וכתוב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, כי מחמת שאינו מתפלל כראוי, מעורר ח"ו השנאה למעלה וגורם רעה לנפשו, ולכן תפלל בנחת שתהיה תפילתו תחנונים".

ומצאתי בספר מעבר יבק (חלק שפתי רננות ס"פ כ"ב) שכתב: "כי תפילה בלא כוונה, ומצוה שלא לשמה, מעוררים קטרוגא ח"ו" ע"ש. ודבריו ז"ל יובנו היטב עם דברות רבותינו בספר הזהר הקדוש ועם כל המובא לעיל ודוק.

"ובל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה" - לשון אדונינו הרמב"ם בהלכות תפילה (פ"ד הט"ו). ועיין בדבריו היקרים של רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (ר"פ תרומה). ובמדרש דברים רבה (פ"ח סימן א') אמרו: "כל המתפלל ומכוין את לבו בתפילה סימן טוב לו שנתקבלה תפילתו", ועיין ירושלמי ברכות (ס"פ ה'), ומדרש שמות רבה (פרשת פכ"א ס"ג) אמרו: "כל מי שעושה רצון המקום, ומכוין לבו בתפילתו - שומעין לו בעולם הזה ובעולם הבא", ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ת' אות ל"ד).

ובספרו הכתוב לחיים (פרק ה' ד"ו ע"ב) כתב שמי שאינו מכוין בתפילתו אינו זוכה להבין בתורה ע"ש, ועוד בספרו שם (פרק ס"ד דפ"ו ע"ב) כתב על ידי מה שאדם לומד ויגע בתורתו

תפילתו נשמעת ע"ש, וזו לשון רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"א (דר"ב ע"ב): "תנינן מאן דבעי דקב"ה יקבל צלותיה ישתדל באורייתא דאיהי עץ חיים וכדין תאוה באה, מאן תאוה דא הוא דרגא דכל צלותין דעלמא בידיה ועאיל לון קמי מלכא עלאה, כתיב הכא באה וכתוב התם בערב היא באה, ודא הוא תאוה באה, באה קמי מלכא עלאה לאשלמא רעותא דההוא בר נש", ועיין בספר הקדוש נפש החיים (ש"ד פכ"ו) עש"ב.

וראיתי לנכון להביא כאן דברות קדשו של אב"ד מקודש דעיר תהלה אר"ץ, הוא הגאון רבי אברהם ענתבי ז"ל בספרו היקר אהל ישרים (שער הדין דף ע"ב): "ועודו עומד בתפילה יוסיף חרדה על חרדתו ואימה ישית עליו ויזכור שהוא עומד לפני עלת כל העלות שהוא שורש לכל השורשים ובו עומד שורש נשמתו ויתבושש מלחשוב בדבר אחר אלא במה שהוא מדבר לפניו יתברך, דמאן דאתי לפתוי למאריה בליבא רחיקא גורם ח"ו לעצמו לאסתלקא מעלמא עד לא מטו יומי, ועביד ח"ו קלנא בשכינתא וכו', והעיקר שתהא תפילתו של אדם לאוקימא שכינתא מעפרא השוכנת אתנו בגלות המר הזה, כדכתיב בכל צרתם לו צר כביכול, ובפשעינו שולחה אמנו זה כמה שנים, ועלן רמי חיובא לסעדה ולתומכה בתפילתנו, וכל זמן שאנחנו מתפללים וצועקים בעבור נפשנו ולא בעבור השכינה, אין אנחנו נענים ח"ו, כדכתיב והנה צעקת בני ישראל באה אלי דייקא, ואז וארד להצילו בעבור שכינתו, הא לאו הכי אינו מצילו", ועוד עיין שם, ועיין מה שכתב בזה רבינו הגדול אביר הרועים הגאון רבי חיים וולאז'ין זצ"ל בספר נפש החיים (שער ב) ואכמ"ל.

ואתחנן בדברות קדשו של חד מתקיפי קמאי רבינו אליעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח שבספרו סודי רזיי ח"א (דל"ו סע"ב) כתב: "התפילה י"ח ברכות והמתפלל אותם בכוונה ינצל מגיהנם שהוא י' אלפים אמות, וח' מאות אמות של הקב"ה כמנין גיהנם אמה, וינצל מיי"ח טריפות, ויכנס בעדן שהוא י"ח, מאות אלף שנה, עין לא ראתה אלהים זולתך".

ועוד שם (דע"ח ע"ב) כתב: "וכשמתפללים הצדיקים בכוונה, אז יוצאים י"ח מאות מלאכים ומקבלים התפילה, כמו שפייט רבינו אליעזר הקליר זצ"ל ויצאו אלף שמונה מאות ויקבלו תפילות מלכות באות, ויתנום בראש אלהי צבאות, וכו', וכנגד י"ח ברכות מזומנים - י"ח מאות מלאכים, לקבל מי שמתפלל בכוונה באהבת שמים", והדברים מופלאים זיע"א.

ובתוב בספר מעשה איש ח"ז (דף פ"ד): "אמר רבינו הגדול בעל חזון איש זצ"ל בדורות האחרונים הקב"ה מקשיב לתפילותינו אפילו כשאין כראוי, ואינו דורש כמו בדורות הקודמים" עכל"ק.

ג. תפילה אחת בכוונה מעלה ומתקנת כל התפילות

צריך אתה לדעת סוד נפלא שגילה לנו חד מן קמאי, הוא רבינו יוסף ג'יקטליא ז"ל בספרו המופלא שערי אורה (השער השני ד"ל ע"ב): "המידה הנקראת אל ח", היא כדמיון מצרף ומבחן לקבל התפילות מיד אדנ"י. ובהיכל זה עומדים כמה שומרים וכמה חיילות לבחון ולצרוף כל התפילות הנכנסות בהיכל אדנ"י, ובהיכל זה בודקים התפילות וצעקה ותחנונים. וכשהיחיד

מתפלל, נכנסה תפילתו דרך היכל אדניי ובודקים אותה במקום הזה, ואם היא ראויה להיכנס דרך מידת אל ח"י, אז שומרי הפתחים מקבלים אותה תפילה ומכניסין אותה עד הגיעה לפני השי"ת. ואם חס ושלום התפילה שאדם מתפלל אינה הגונה, קורין לאותה תפילה מלמעלה תפילה פסולה, וקורין כל דברי אותה תפילה פסילים. והכרוז קורא אל תיכנס אותה תפילה לפני השי"ת, והקול מכריז אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים, ומיד מוציאים אותה תפילה בניזיפה, ודוחין אותה לחוץ ואינה נכנסת וננעלים השערים בפניה, וזהו שאמר פנה אל תפילת הערער, כי במקום זה פונים ובודקים כל תפילה שאדם יחיד מתפלל ומערערים עליה. [א"ה יח"ס: השווה עם דברי הזהר הקדוש ח"א (דרל"ד ע"א) ודוק].

ואם תאמר נמצאו רוב התפילות שמתפלל היחיד נפסדות ונאבדות, כי אחת מני אלף לא יוכל להתכונן בתפילת יחיד בעניין שתהא ראויה להתקבל.

דע שאין הדבר כן, אלא כל אותן התפילות הפסולות, הנקראות פסילים, כשדוחין אותן לחוץ ואינן נכנסות, השי"ת נתן להם מקום להיכנס בו, שהשי"ת ברא רקיע ומסר עליו ממונים ושומרים, וכל אותן התפילות הפסולות הנדחות, מכניסין אותן באותו רקיע ועומדות שם, ואם חזר זה היחיד שהתפלל תפילות פסולות שעומדות בזה הרקיע החיצון, ועמד והתפלל תפילה אחת בכוונה גדולה ותפילתו זו הגונה ושלמה, אז אותה התפילה הכשרה מסתלקת והולכת ונכנסת באותו היכל החיצון שהתפילות הפסולות שהתפלל מקודם עומדות שם, ומוציאה משם כל אותן התפילות הפסולות שהתפלל, ועולות כולן עם אותה התפילה הכשרה שהתפלל, וכולן נכנסות עמה באגודה אחת לפני השי"ת, ונמצא שלא יפול דבר אחד מכל התפילות שהיחיד מתפלל.

ואם לא חזר האדם בתשובה, ולא התפלל תפילה בכוונה כהוגן, כל אותן התפילות הפסולות מוציאים אותן אל מחוץ למחנה למקום טמא, בהיות אותו האדם נמשך אחר הטומאה, ואז נועלים לפניו שערי תשובה, והובאו דברי הרב שערי אורה ז"ל בהגהות חכמת מנוח ברכות (ו' א').

עוד מצאתי לגאון רבינו יונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש ח"א (דרוש ד') שכתב: "אשרי למי שמתפלל בדמעה ולב נשבר ונדכה, כי לא ישוב ריקם, ועל מה נבטח בגולה ומה יגן בעדנו, אם לא בתפילה ובקשה מקירות לב, או לנו אשר נאמר סכותה בענן לך מעבור תפילה, ומה הוא הענן - הוא אדים והבל שיש בו חטא היוצא מפי איש ואשה כל יום, וביחוד שיחה בטילה בבית הכנסת, ומכל שכן בעת תפילה, הכל הוא עולה בעב וענן ומונע לתפילה לעלות.

אך אם אדם מתפלל אחר כך בכוונה ובבכי ודמעה, מעלה כל התפילות מכמה שנים אשר סביב נקבצו לו, כי נשארו עומדים ברפיון מבלי עליה, וכעת על ידי תפילה זו הם עולים במעלה בית אל.

אבל המוציאים מפייהם ניבול פה שבועת שוא, ומסירת ממון של ישראל רח"ל, אין התפילה מתעכבת, כי אם תיכף הולך יהלך לסטרא אחרא רח"ל, וכאילו זבח לשעירים, ואם יבכה אחר כך וירבה בתפילה, קשה להציל בולעם, ועל זה נאמר ראיתי דמעת עשוקים ואין להם מנחם" עכ"ל, והרבה יש ללמוד מדברי קדשו, יראה ויתבונן המעיין.

ורבינו גדול האחרונים בעל נודע ביהודה ז"ל בספרו היקר דרושי הצ"ח (דרוש כ"ד לשבת תשובה אות י"ט דל"ח ע"ב) כתב: "ועוד פעם אני מזהיר בזה להתפלל בבית הכנסת דוקא, ובמקום רינה של הציבור שם תהא תפילה, כי אף הגדול שבגדולים לא יתפאר שיהיו כל תפילותיו בכוונה, והנה מי שמתפלל בלי כוונה תפילתו הוה פסולי המוקדשין, ואם אחר כך מכויין בתפילה אחרת, הוא מעלה גם תפילה זו למעלה, אמנם שתקובל תפילה זו הפסולה, תוך הכשרות, הוא דוקא אם היתה בבית הכנסת, כי אומר אני שתפילה זו יש לה דין קרבן שנפסל במחשבה שאם עלה לא יר, אמנם מבואר במשנה בזבחים (פ"ד א') דוקא שפסולו בקודש, שכל שפסולו בקודש הקודש מקבלו, וכל שאין פסולו בקודש אין הקודש מקבלו, ואז דוקא אם תפילתו היתה בקודש דהיינו בבית הכנסת, הקודש מקבלו", והוא דבר חדש שתפילה כהוגן מעלה שאר התפילות רק כאשר התפלל אותה בבית הכנסת ודוק היטב.

ובמסכת ברכות (ל"ב רע"ב): "אמר רבי אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות, שנאמר למה לי רוב זבחים, וכתוב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע", ובפתח השער לספר תרומת הכרי (ד"ד ע"א) כתב: "כל תפילה שאיננה בכוונה אינה עולה למעלה וכו', אמנם גם אם התפילה איננה בכוונה - אינה נדחית לגמרי אלא היא מונחת בקרן זוית, ואם אחר כך יתפלל בכוונה יש בו כח להעלות אף התפילה אשר היתה בלא כוונה, וזהו שאמר הכתוב גבי קרבנות למה לי רוב זבחים קטורת תועבה היא לי, אבל גבי תפילה לא אמר אלא אעלים עיני מכם, אבל אינו דוחה אותה רק מעלים עיניו עד אשר תוכשר ועדיין תוחלת יש בה, וזהו אשר כוונתו רז"ל במאמרם שגדולה תפילה מהקרבנות ממקרא הזה ונכון".

עוד דע כי כתב בספר מנוחה וקדושה (שער התפילה ח"א ס"ס כ' דף ע"ג): "אף שכתוב בספרים שאם אדם זוכה להתפלל תפילה אחת בכוונה רצויה עולין עמה כל התפילות שהתפלל בלא כוונה עד הנה ונדחו - מסתברא שכך הוא אם התפלל כל תיבה בשלמות רק בחסרון כוונה והיא כמתה, אז תוכל לקבל חיות על ידי התפילה החיה, אכן אם התפילה חסרה אותיות והיא כמחוסר אברים, איך אפשר שימלא אבר החסר" ע"ש. [וצ"ב].

וזכרנו שכתבו ז"ל שמחסד האל ומרוב חמלתו יתברך, שגם אם האדם לא התפלל תפילה אחת שלימה מראשה לסופה, אלא היתה ברכה אחת מתוך תפילת השמונה עשרה שכיון בה כראוי, וכן בתפילת שמונה עשרה אחרת כיון בברכה אחרת כראוי, אזי מלקטים ומצרפים מכל תפילותיו כל הברכות שכיון בהם כראוי, עד שנעשית תפילה אחת שלימה, והיא היא "התפילה הכשרה מסתלקת והולכת ונכנסת באותו היכל החיצון שהתפילות הפסולות שהתפלל מקודם עומדות שם, ומוציאה משם כל אותן התפילות הפסולות שהתפלל ועולות כולן עם אותה התפילה הכשרה שהתפלל, וכולן נכנסות עמה באגודה אחת לפני השי"ת", וזה מעוצם חנינותו וגודל רחמיו ואהבתו יתברך לעמו ישראל.

ובעת מצאתי בספר פלא יועץ (ערך כוונה) שכתב: "ויכוין לפחות כפעם בפעם באיזו ברכה, או באיזו תפילה, או אפילו באיזו תיבה ברצוא ושוב, או באיזו מצוה, שהכל עולה ומצטרף לחשבון, כי זה מרחמי וחסדי האל יתברך שמו, כמו שכתבו המקובלים שאם אדם יכוין ביום

אחד בברכה אחת, ויום אחר בברכה אחרת, הקב"ה מצרפן עד שנעשה תפילה שלימה בכוונה, והיא העולה להיות עטרת תפארת בראש צדיק חי העולמים" עכ"ל.

אמנם הוא ז"ל לא כתב להדיא שאותה תפילה שהקב"ה ברחמיו צירפה מכל התפילות, היא מעלה גם שאר התפילות הפסולות, אבל חושבני כשנצרף שתי ההקדמות הנ"ל דברי הרב שערי אורה עם דברי הרב פלא יועץ, יצא לנו כן, אחר שסוף סוף יש תפילה אחת שלימה בכוונה, היא היא תעלה שאר התפילות ודוק. [ואחר שכל הענין הוא מחסד האל וחמלתו וחנינותו עד בלי שיעור - אם כן לא שייך לומר כולו חידוש והבו דלא נוסף עלה, ודוק].

ועוד מצאתי עכשיו כתוב בספר אמרי פינחס השלם מהדורת תשס"ו (פרשת חיי שרה אות ל"ג דל"ז ע"ב): "לכאורה קשה למה מתפללים בכל יום אף שאין המוח צלול, ואין לו לב וחשק כלל, ומה מהני.

אך דזה נקרא כלים רקים, דאותיות נקראים כלים, וכל תפילה אף שהיא בלא לב, מכל מקום פועלת ואין הולכת לבטלה, וכשזוכה האדם פעם אחת להתפלל בכוונה כהוגן במחשבה טובה יש עליה לכל התפילות הריקות, **ואפילו על ידי תיבה אחת שאומר האדם באמת להשי"ת יכולים לעלות כל התפילות הריקות**, ומתמלאים כל הכלים הריקים, ואפילו על ידי אדם אחר לפעמים עולים ונתפשים בתפילתו" עכ"ל וע"ש.

הרי שחידוש נפלא השמיענו, שאפילו **תיבה אחת** מתפילה הנאמרת באמת ובכוונה טובה, מועילה לו לאדם להעלות גם שאר תפילותיו הריקות והפסולות, ולא זו אף זו עוד חידוש מופלא השמיענו, שאפילו אם האדם עצמו עדיין לא התפלל תפילה הגונה וטובה שתעלה לו תפילותיו, מכל מקום יכולות תפילותיו להתעלות על ידי **אדם אחר** שהתפלל כהוגן, וזה בבחינת יבואו אילו ויכפרו על אילו ודוק היטב.

ועתה ראיתי שכתב כזאת רבינו הגדול ז"ל בספר חתם סופר על התורה (ס"פ שופטים דפ"ו סע"ב): "כתבו הספרים דכשאדם מתפלל תפילה אחת כוונה שלימה, אזי מתקבצין כל התפילות שלו שנדחו לחוץ, ועולים למעלה עם התפילה ההיא, ולא עוד אלא **אפילו צדיק אחד שמתפלל פעם אחת בכוונה רצויה - אזי כל התפילות שלו, ושל כל העולם שנדחו, כולם עולים עמו**" עכ"ל.

ובס"ד נ"ל טעמא דמילתא דגם תפילות הגונות דאדם אחר, יועילו להעלות תפילותיו הריקות, כי זה בבחינת "יבואו אלה ויכפרו על אלה", וכמו שלימדנו הרמח"ל ז"ל בספר תורה דיליה מסילת ישרים (ס"פ י"ג): "השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו יתברך, ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה בם, להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים, הם הם סדרי הפרישות האלה כי בזה בחר ה', שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כולה שוה במעלה אחת, כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו, הנה לפחות, יחידי סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה, **ועל ידי המוכנים - יזכו גם הבלתי מוכנים**, אל אהבתו יתברך והשראת שכינתו. וכענין שדרשו ז"ל בארבעה מינים שבלולב יבואו אלה ויכפרו על אלה", ועוד עיין במסילת ישרים שם (ס"פ י"ט), ובס"ד הארכתי הרבה ביסוד זה בחיבורי שובי השולמית ח"ה (סימן ב') עיין שם וצרף לכאן ודוק. [ועיין גם בחיבורי שובי השולמית ח"ב (סימן ג') עיין שם].

ו**חושבני** שיש למצוא אסמכתא וסעד ליסוד הנ"ל, מדברי רש"י ז"ל בפירושו לתורה בראשית (כ"א ו'): "כל השומע יצחק לי, ישמח עלי, ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, **הרבה תפילות נענו עמה**, ורב שחוק היה בעולם", הרי כשנענתה שרה הרבה תפילות נענו עמה, ויש לפרש כנ"ל ודוק.

עוד מצאתי כעת לשארי ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי על התורה (פרשת נשא עה"פ יאר ה' פניו דקס"ד סע"א) שכתב: "או יובן בס"ד על דרך שאמרו המתפלל בכוונה וקדושת המחשבה - **זוכה למשוך בתפילתו כמה תפילות נחשלות של אחרים**, וכיוצא בזה אמרו רז"ל נפקדה שרה נפקדו כמה עקרות עמה, נפקדה רבקה בתפילת יצחק נפקדו עמה כמה עקרות, כי הקב"ה שמע עם תפילת יצחק גם לתפילות אחרים שלא היו ראויים להתקבל מצד עצמם, ובזה פירשתי בס"ד לב חכם ישכיל פיהו שמתפלל, ועל שפתיו יוסיף לקח, תפילות של אתרים להעלותם למעלה, וזהו יחנך במשאלותיך שיתן לך חנינה למשוך ולעלות תפילות של אחרים גם כן, שנאמר חנון יחנך לקול זעקיך כפל לך ואחרים" עכ"ל.

והרי דבריו ז"ל כחידוש הנפלא הנ"ל, שלא רק האדם בתפילתו **שלו** כשהיא הגונה במחשבה נכונה וכו', מעלה תפילותיו האחרות שלא היו בכוונה וכו"ל, אלא גם אדם אחר המכוין היטב בתפילותיו ובקדושת המחשבה פועל שתפילתו זו מעלה תפילות נחשלות גם של **האחרים** ודוק היטב.

ומה שהביא הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל משם רז"ל - כן הוא במדרש בראשית רבה (פנ"ג ס"ח) גבי שרה ושם כתוב שבשעה שנפקדה שרה הרבה עקרות נפקדו והרבה סומים נתפתחו והרבה חרשים נתפקחו, והרבה שוטים נשתפו, ע"ש, וטפי היה לו להזכיר דברי רש"י ז"ל שהזכרתי ודוק. [ויש לעיין מנין לרש"י ז"ל דבר זה שכשנענתה שרה הרבה תפילות נענו עמה, כי זה לא נזכר במדרש רבה הנ"ל, וצ"ב]. אמנם מה שהביא בבן איש חי על תפילת יצחק שנפקדה רבקה ועמה כמה עקרות, נעלם ממני ולא מצאתי מקורו כעת, ועיין.

ומכל הדברים האמורים יראה הנלכב עוצם ושגב מעלת המתפלל בכוונה, וכמה צריך להתאמץ להתחזק ולהתעצם בדבר, ושלא ישאינו יצרו הצר הצורך לומר ומה לך להתפלל אחר שאין אתה מכוון בתפילה, וכל תפילותיך הבל, ולא היא כי גם תיבה אחת בכוונה יקרה עד בלא שיעור וכוחה רם ונשא לפעול גדולות ונצורות כנ"ל.

כל שכן כשהאדם משתדל ומתאמץ לכוון היטב בתפילתו, ובודאי תתקם בו הבטחת רז"ל "הבא לטהר מסייעין אותו, אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה", כלומר "מקדשין אותו המלאכים הקדושים מלמעלה" כדברי הריטב"א ז"ל יומא (ט"ל א'), ועיין בספר שערי זהר שם ודוק.

וגם מכאן שוב אנחנו למדים ורואים בעליל, חסד האל ב"ה ואהבתו וחמלתו העצומה ללא גבול ושיעור לבניו אהוביו, שעושה כל האופנים והדרכים שיתקבלו תפילות בניו לפניו, אשרינו ואשרי חלקינו, מי כמוכה באלים ה', הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

מערכות

היקש וסמוכין

לא בכתב ולא בקריאה, והואיל וכתובין שניהם בפסוק אחד - למדים זה מזה", ועיין שו"ת אבני נזר אה"ע (סימן כ"א אות י"א ואילך), ושו"ת יהודה יעלה ח"ג (ס"ס קע"ח), ושדי חמד (מערכת ס' כלל ט"ז) ועוד. [וראש דברי רבינו מנחם ברבי שלמה ז"ל "שאין הדברים דומין זה לזה, לא בכתב, ולא בקריאה", לא הבנתי היטב וצ"ב].

וצע"ק לשון הגאון רש"ש ז"ל ראש השנה (ל"ד א'): "היקש היינו שתי תיבות או מקראות סמוכים זה לזה", כי בשתי מקראות סמוכים זה לזה לאו היינו היקש, אלא סמוכין כנ"ל, וכן כתב הרש"ש ז"ל עצמו יבמות (ד' א'): "ותמוה מאד לקרוא להא דלא תאכלו עליו חמץ סמוכים, דכיון דבחד קרא כתיבי הוה היקש גמור, וכדמוכח נמי ממה שכתבו התוספות לעיל אף על גב דלאו היקש הוא כו' דתרי קראי נינהו, ועיין בהגהות רש"ש נדרים (פ"ו ב'), ודוק.

ובתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת ס' כלל ג'): "כתב הראב"ד ז"ל בחידושו לעבודה זרה (כ"ז א') מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב לה' המול וכו', אף על גב דרבי יהודה לא דריש סמוכין, הני מילי בתרי פסוקי, אבל בחדא פסוקא דריש", עכ"ל.

ובעניותי איני מבין הדברים היטב, דלפי האמור בחד קרא תו לא מיקרי "סמוכין" כלל, אלא הוי "היקש" וכנ"ל, ולפי זה מעיקרא לא היה לו להקשות, ותו הכי הוי ליה לשינויי דבחד קרא הוי "היקש" וכולי עלמא דרשינן, ולא למימר "סמוכין" דבחד קרא דריש רבי יהודה, וצ"ב.

כתב בספר הליכות עולם (שער ד' פרק ג' דכ"ז ע"ב): "כל שני דברים המוקשים בפסוק אחד, דריש להו בכל התורה כולה, דהוקשו ללמוד זה מזה, כגון הך דקידושין [י"ד ב'] אחיך העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה מה עבריה וכו', וכן בכל דוכתא" ע"ש.

עוד כתב בהליכות עולם (שם דכ"ח ע"א): "ויש מידה אחרת קרובה לזו, והיינו סמוכין, פירוש שני מקראות הסמוכים זה לזה, ניתנו לידרש כדאמרינן ביבמות (ד' א') וכו'. וכן הוא בספר כללי שמואל (כלל ר"ג דפ"ו ע"א) עיין שם.

ומקור הדברים מצאתי בס"ד בתוספות סוכה (ל"א א'): "סמוכין היינו שני מקראות הסמוכין זה לזה, ניתנו לידרש מן התורה (יבמות ד' א'), וכל שכן היקש, דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד, ואפילו לרבי יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה (יבמות שם), מכל מקום בהיקש מודה", וכן כתב הרשב"ם ז"ל בבא בתרא (ק"ח ב' ד"ה מר) ע"ש.

ובזה תבין דברי רבותינו בעלי התוספות יבמות (ד' א' ד"ה דכתיב): "הקשה רבינו יעקב דאורליינ"ש דליחייבו נשים בציצית, דאית לן למימר כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בגדילים, אף על גב דלאו היקש הוא, אלא סמוכין דתרי קראי נינהו" וכו' ודוק. [ואולי צריך לומר דבתרי קרא נינהו].

ועוד מצאתי לחד מרבותינו קמאי דקמאי, שהיה בשנת ד' אלפים תתצ"ט, הוא רבינו מנחם ברבי שלמה ז"ל, בספרו מדרש שכל טוב על התורה שמות (ט"ו כ"ט) שכה כתב: "היקש הוא שאין הדברים דומין זה לזה

כלול בהדרו הספר "זכרון יעקב" על התורה, מהגאון המובהק רבי יעקב ברלין ז"ל בעל באר יעקב, וכשעיינתי שם ראיתי לו (פרשת ואתחנן דקנ"ט ע"א) שכה כתב: "איתא בספרי הסוגיות, דכל שני ענינים הכתובים בכתוב אחד הוי היקש, מה שאין כן בחד פסוק לא הוי אלא סמוכין" עכ"ל.

ואיני מבין היטב, ולאו איפכא אמרו דהכתובים בפסוק אחד נקראו **היקש**, ואילו שני ענינים הכתובים בכתוב [ר"ל בפרשה] אחד הוי סמוכין כנ"ל, וצ"ע, והארכתי בחידושי כת"י למסכת בבא קמא (ס"ג ב'), ועיין בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג אות י"ט), ושם במילואים (דף רל"ו), ובחיבורי כנסת יעקב (סימן ט' דף קצ"ח), ובחיבורי שובי השולמית ח"ג (סימן י"ג דנ"ד ע"א) ודוק.

שוב בא לידי ספר חידושי הראב"ד למסכת עבודה זרה, הנדפס כעת מכתב יד, וראיתי שם (דף נ"ז) הלשון כאשר העתיק החיד"א ז"ל, אבל ראיתי לרב המהדיר הי"ו בהערותיו (אות ד') על דברי הראב"ד "אבל בחדא פסוקא דריש", כתב: "וכדאיתא בראש השנה (ט' ב') דרבי יהודה סובר דמקרא נדרש לפניו" עכ"ל.

ואיני יודע מה ענין דברי הראב"ד ז"ל לההיא דמקרא נדרש לפניו, ולדעתי לא לזה כיון הראב"ד ז"ל, אלא כדכתיבנא דכל שהוא בחד קרא "היקש" מיקרי ולא סמוכין, או לראב"ד ז"ל סמוכין דחד קרא מודה רבי יהודה, ורבי יהודה מודה בזה וכנ"ל, ונעלם האמור מהרב המהדיר ז"ל.

והאידנא, שנת תש"ס לפ"ק, זכינו שיצא לאור

היקש וסמוכין

וכו', ההוא קרא גופיה לאו היקשא הוא, אלא סמיכותא בעלמא דאישה יקימנו אישה יפירונו". **והנאון** הרש"ש ז"ל בהגהותיו שם כתב: "הר"ן כתב לאו היקשא הוא אלא סמיכותא בעלמא, ולא ידעתי מדוע אינו היקש גמור והתוספות בסוכה (ל"א א') כתבו דהיכא דכתיבי בפסוק אחד נקרא היקש ובשני מקראות נקרא סמוכין, ואנכי הוכחתי מסנהדרין (פ"ה ב') וכתיות (כ"ב ב') דהיכא דאיכא ו' מוסיף על ענין ראשון אף בשני פסוקים נקרא היקש" ע"ש, וכן כתב הרש"ש ז"ל בהגהותיו לסוכה (ל"א א') ע"ש. ודבריו נאמנו מאוד והם קילורין לעינים ורפח"ח.

ובעניותי אני מוסיף מההיא דברכות (כ' ב'): "מהו דתימא **נקיש** תפילין למזוזה, וכו', ופירש רש"י דכתיב וקשרתם וכתבתם",

כתב בספר הליכות עולם (שער ד' פרק ג' דכ"ז ע"ב): "כל שני דברים **המוקשים בפסוק אחד** דריש להו בכל התורה כולה, דהוקשו ללמוד זה מזה, כגון הך דקידושין [י"ד ב'] אחיך העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה עבריה וכו', וכן בכל דוכתא" ע"ש.

עוד כתב בהליכות עולם (שם דכ"ח ע"א): "ויש מידה אחרת קרובה לזו, והיינו סמוכין, פירוש **שני מקראות הסמוכים זה לזה** ניתנו לידרש כדאמרינן ביבמות" וכו'. וכן הוא בספר כללי שמואל (כלל ר"ג דפ"ו ע"א) עיין שם.

ובתב הר"ן ז"ל נדרים (פ"ו סע"ב): "וכי תימא כיון דהפרה והקמה איתקוש, וכדאמרו לעיל (ע"ה א') אישה יקימנו אישה יפירונו, וכן רבי עקיבא לקמן (פ"ו ב') מקיש הפרה להקמה

מיקרי **היקש** אף כשהוא בשני מקראות חלוקים, יעלו יפה דברי רש"י ז"ל הפלא ופלא, כי בשני המקומות שהבאתי, מדובר שיש ו' מוסיף על ענין ראשון, עיין במקרא, ולכן קרא לזה רש"י ז"ל **היקש**, ומשנת עטרת המפרשים רש"י ז"ל קב ונקי ומדוקדים דבריו עד לאחת כדרכו דרך הקדש זיע"א ודוק היטב. [וכבר כתבתי כן בחיבורי אור משה (ס"ס ח'), ובחיבורי כנסת יעקב (סימן ט' דף קצ"ח) עיין שם].

ובאות תראה לרב המאירי ז"ל לסוכה (ל"ג א') שכתב: "הלולב אין צריך אגד, ומעתה אם אגדו בענביו מרובים, ולקטם אחר כך כשר, שאין פוסלין מדין תעשה ולא מן העשוי **מהיקש** לולב לסוכה, שמאחר שאין צריך אגד, אין כאן עשוי".

ומבואר באר היטב בדברי הרב המאירי ז"ל שהוא חלק על רש"י ז"ל, סוכה שם, שכתב שבמידת בנין אב למדו, ואילו הרב המאירי ז"ל כתב דבמידת **היקש** למד הפוסל לולב בדיון תעשה ולא מן העשוי.

לבאורה יש לעמוד על דברי הרב המאירי ז"ל במה שכתב דילפינן לה במידת **היקש**, כי המעיין במקראות בספר ויקרא (כ"ג ט"ל ואילך) יראה דמצות סוכה נאמרה בפסוק אחד בפני עצמו, ומצות לולב נאמרה בפסוק אחד בפני עצמו, ולא נאמרו שתיהן בפסוק אחד שנלמד הדין במידת היקש, אלא מידת סמוכין היא כנ"ל.

ושוב לפי יסוד זה שלימדנו הגאון רש"י ז"ל דכל שיש ו' מוסיף על ענין ראשון, מיקרי **היקש** אף כשהוא בשני פסוקים חלוקים, יעלו דברי רבינו המאירי ז"ל בדקדוק עצום, שהרי כאן הוציאה הכתוב בו' מוסיף, ולקחתם לכם ביום הראשון, ואם כן מיקרי **היקש** ולא סמוכין,

ועוד שם **ונקיש** מזוזה לתלמוד תורה, ופירש רש"י דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וסמך ליה וכתבתם".

הרי שהתלמוד בשני הדברים נוקט "היקש", ולפי האמת אינו אלא מידת סמוכין, וכדייק רש"י ז"ל וכתב "וסמך", והטעם שהתלמוד קראו היקש משום שיש שם ו' מוסיף, וכדאסברה ניהלן הגאון רש"י ז"ל.

קידושין (י"ד ב'): "וכי תשיג מוסף על ענין ראשון, וילמד עליון מתחתון", ופירש רש"י ז"ל: "וכי תשיג במוכר עצמו לגוי, וסמכוה לפרשת מוכר עצמו לישראל, וילמד נמכר לישראל מנמכר לגוי בהיקשא, ובנמכר לגוי כתיב מכסף מקנתו" עכ"ל רש"י ז"ל.

ויש לדקדק בסיום לשון רש"י ז"ל כאן שנקט וכתב: "וילמד נמכר לישראל וכו' **בהיקשא**" וכו', והמעייין במקרא יראה דלאו היקשא הוא, דאינו בפסוק אחד, אלא בשני פסוקים, ואם כן **סמוכין** הוא, ומדוע רש"י ז"ל בלשון **היקשא** הוציאה, ובפרט שהוא ז"ל פתח וכתב **וסמכוה** לפרשת מוכר וכו', וצ"ב

ובן יש לדקדק בדברי רש"י ז"ל קידושין (ל"ד סע"א ד"ה גמירי) שכתב: "גמירי מתלמוד תורה **דאיתקוש** לאהדדי, ושננתם לבניך וכתוב **בתריה** וקשרתם לאות על ירך" עכ"ל.

והרי שם הדברים בתרי קראי כתיבי, כמפורש במקרא, ואף על פי כן קרא רש"י לזה **דאיתקוש** קראי לאהדדי, והיה לו לרש"י לדקדק ולומר **מדסמך** קרא לאהדדי וצ"ב. [וכבר עמדתי בזה בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ג אות י"ט), ושם במילואים (דף רל"ו), עיין שם].

אבל לפי יסוד זה שלימדנו הגאון רש"י ז"ל שכל שיש ו' מוסיף על ענין ראשון,

שאמרו אליבא דרבי יהודה גבי שונא ומבקש רעתו שלא ידוננו, ופירש רש"י ז"ל: "והוא לא אויב לו, יעידנו דהאי והוא אעד קאי, דמעיד שהוא חייב גלות והעד לא אויב לו לרוצח, דאי ברוצח הא כתיב והוא לא שונא לו וקראי אחרני טובא: ולא מבקש רעתו, ידינו דסמין ליה ושפטו העדה, וקאמר רבי יהודה דהאי לא מבקש רעתו אשופטים קאי, ולשון זה מצאתי בברייתא דספרי ולא בספרי שלנו, והוא לא אויב לו "העד" ולא מבקש רעתו "השופט" ע"כ.

ומפורש באר היטב דהא דאמר רבי יהודה דקרא "דלא מבקש רעתו", דקאי על השופט, מכח **סמיכות** נפיק ליה, דסמין ושפטו העדה למבקש רעתו, וכדפירש רש"י ז"ל להדיא, וכן פירש הרמ"ה ז"ל בספר יד רמ"ה שם, ולכאורה תימה הרי רבי יהודה לא דריש סמוכים כלל חוץ מספר דברים, כמפורסם בכל התלמוד עיין ברכות (כ"א ב'), ויבמות (ד' א') וש"נ, וכאן הוא קרא דספר **במדבר** וכו"ל, ועיין בדברינו לעיל מה שכתבתי ליישב בס"ד.

ויש לעיין האם לפי יסוד הגאון רש"ש ז"ל שכל שיש ו' מוסיף על ענין ראשון, מיקרי **היקש** אף כשהוא בשני מקראות חלוקים, כנ"ל, תתורין שאלה זו, אחר שגם כאן במקראות כתוב במקרא הראשון ולא מבקש רעתו, ובמקרא השני הסמוך לו כתוב ושפטו העדה, עם ו' מוסיף, ולפי זה מידת היקש היא כדלימדנו הרש"ש ז"ל, ובהא מודה רבי יהודה ודריש, וכן כתבו התוספות סוכה (ל"א א', ד"ה ורי סבר), ומה שכתב רש"י ז"ל "וסמין" ליה, לא נתכוין לומר דעל ידי מידת סמוכין דריש לה, אלא האמת נקט ששני המקראות סמוכים זה לזה, וכיון שיש ו' מוסיף במידת היקש למדה, וא"ש, ועיין.

והיינו דקאמר הרב המאירי ז"ל **דבהיקש** למדה, ודוק היטב. [ועוד כתבתי בזה בחיבורי שובי השולמית ח"ג (סימן י"ג דנ"ד ע"א) עש"ב, וצרף לכאן].

וראיתי לגאון המובהק מהרש"ג ז"ל בספר תשובותיו ח"ב (סימן קס"ב ד"ה עכ"פ דקפ"ט ע"ב) שכתב: "ואינו היקש, אלא סמוכין, דהרי וקשרתם וכתבתם אינם בתורה בחד פסוק דנימא דהוי היקש, רק הם בשני פסוקים, [ככתוב בספר דברים (ו' ח')]: "וקשרתם לאות על ירך והוי לטטפת בין עיניך: (ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", וזה הוי סמוכין, דעיקר החילוק בין היקש ובין סמוכין הוא, דהיקש הוי מה דבחד קרא, וסמוכין הוי מה שבשני פסוקים, כמבואר בתוספות ריש ערכין ובכמה דוכתי, וקצת קשה מה שנראה מדברי הפוסקים כאילו הוא היקש".

ודבריו נכונים, כמנהגו הטוב זיע"א, וכמו שהבאנו מדברי רבותינו שזה החילוק בין היקש לסמוכין וכו"ל. [ומה שציין שכן כתבו התוספות ריש ערכין, כעת לא מצאתי שם, ואולי צריך לומר ריש יבמות והכוונה למה שכתבו התוספות שם (ד' א') והתוספות בערכין ## הביאו קושיית רבינו יעקב דאורליינש ז"ל הי"ד, שהובא גם בתוספות הנ"ל, ואולי משום כך רהיט ליה וכתב ערכין ודוק].

ושאלתו תתיישב עם היסוד הנ"ל שלימדנו הגאון רש"ש ז"ל, שכל שיש ו' מוסיף על ענין ראשון, מיקרי **היקש** אף כשהוא בשני מקראות חלוקים, וגם כאן יש ו' מוסיף, וככתוב וכתבתם על מזוזות ביתך, ולכן היקש נקרא, ודוק היטב.

והנה בחיבורי הנכחי לקמן (ערך סמוכין) עמדתי להבין דברי התלמוד בסנהדרין (כ"ט א')

הלכה

בדבר קבוע ונוהג תמיד יש להחמיר

בעלמא אציין לעיין שם ח"א (סימן ד' די"ד ע"ב, וסימן ח' די"ד ע"ד, וסימן י"ז דכ"ה ע"ג), ושם ח"ב (סימן כ"ז דנ"ח ע"ג), ושם ח"ג (סימן ו' ד"ו ע"ד), ושם ח"ד (סימן י"ג די"ד ע"א, וסימן צ"ו אות א' ד"צ ע"א), ושם ח"ז (ס"ס נ"ה, וסימן ס"ו דע"א ע"ב, וסימן פ"ה דפ"ח ע"א), ועוד.

ושם בשו"ת מהרש"ם ח"ו (סימן קל"ז ד"ה ומ"ש ר"מ) כתב: "ומה שכתב דגם במכשול יחיד כיון שיעשה עבירה כמה פעמים חמור טפי, וכמו שכתב הר"ן (פרק יום הכפורים) גבי חולה בשבת - הנה טפי היה לו להביא מתוספות גיטין (י"ז רע"ב סד"ה זנות) דלאיסור עולמי חששו יותר, ובפסקי הרא"ש נדרים (ס"פ י"א) דחזקה שלא תאמר גירשתני להיותה באיסור אשת איש כל ימיה, ועיין תוספות כתובות (כ"ח ב' ד"ה ביה"פ) גבי ספק טומאה ברשות הרבים דלעולם לא רצו לטהר, אבל התם מיירי במכשול דרבים".

ובדבר האסור לכתחילה, ורגיל בכך אפילו בדיעבד אסור, עיין שלחן ערוך או"ח (סימן תקי"ז סעיף ב'), ודרכי משה יו"ד (סימן ע"ו אות ה') בשם שו"ת מהרי"ק - כן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן קס"ז ד"ה ואולם), ושם ח"ח (סימן קע"ח דק"פ ע"ב).

בדבר קבוע ונוהג תמיד יש להחמיר, כמו שכתבו התוספות כתובות (כ"ח ב' ד"ה בית הפרס) דאף דקיימא לן ספק טומאה ברשות הרבים טהור, היינו באקראי, מה שאין כן הכא דלעולם, בספק לא רצו לטהר, וכן הוא בפירוש הר"ש משאנץ אהלות (פי"ח מ"ג) ע"ש.

וגם בהא דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דכלאים, מפורש בירושלמי דדוקא לשעה אחת ולא לעולם עיין בית יוסף יו"ד (סימן ש"ג) ושו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא (או"ח סימן ל"ה).

וגם לענין זנות דלא שכיח כתבו תוספות כתובות (ב' א' סד"ה שאם) דלגבי איסור שהוא לכל ימיו גזרו גם משום מילתא דלא שכיחא, והכי נמי בנדון דידן שיהיה דבר תמידי יש להחמיר יותר - כן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן פ"ח ד"ה וכבר), וכזאת כתב שם (סימן פ"ג) שבדבר הקבוע ונוהג בתמידות יש להחמיר יותר וציין לנ"ל, ועוד לו בזה שם ח"ד (סימן ק"ג), ושם ח"ה (סימן נ"ב), ושם ח"ו (סימן קל"ז ד"ה ומ"ש ר"מ), ובספרו דעת תורה יו"ד (סימן י"ח אות ט'), ושם (סימן ט"ל אות א' בקונטרס אחרון) עיין שם.

ובשו"ת הגאון מהר"ש ענגיל בכל חלקי תשובותיו מלא בזה, ולדוגמא

הלכה

בחשש מכשול לרבים בתמידות יש להחמיר

בספק משהו של פסול ע"ש, וכן כתב החקרי לב שם (סימן קס"ד) והובא בספר יוסף את אחיו (מערכת א' כלל כ"ה ד"ד ע"ב).

ובש"ת ידיו של משה יו"ד (סימן ג' ד"ה ע"א) השיג על החקרי לב הנ"ל וכתב שהוא דבר חדש עיין שם. [א"ה יח"ס נר"ו: יש לעיין בגוף ספר זה, כי מדברי התוספות בכתובות הנ"ל מתבאר כדברי הגאון חקרי לב ז"ל, וכמו שכתב הגאון מהרש"ם כנ"ל].

ושם בחקרי לב חו"מ (ח"א סימן קנ"ב דף רל"א) חזר והחזיק דבריו הנ"ל, וכתב דהראיה שהביא לדבריו שם מתשובות הרמב"ם והרא"ש הוא מוכרח בדבריהם, והאריך שם עוד בזה מתשובות כרם שלמה יו"ד (סימן כ"ג) ושו"ת נאמן שמואל (סימן רל"ד) וסיים דברבים לא שבקינן ליכנס אף בספק משהו של איסור ע"ש.

והגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו חיי וחמרא (ד"ז ע"ג ד"ה ועוד) הביא דברי זקינו החקרי לב הנ"ל, וגם כן כתב דברבים כיון שיש בו חשש איסור קצת שהוא מותר ליחיד, עם כל זה כשהוא לרבים לגבי ציבור אין להתיר ע"ש. [ומצינו להדיא כהאי גוונא בתוספות כתובות (כ"ב ב' ד"ה בית הפרס) שכתבו בדבר תמיד החמירו אף בספק דרבנן ועי' שו"ת מחזה אברהם ח"ג (סימן מ"ג) שהאריך בכעין זה ע"ש].

ודבריהם הוא לרבים לקהל בעיר אחד, אבל להתיר בתמידות לקהל רב בכל המדינה, ובודאי יתפשט גם לכל שאר מדינות בכל העולם מהיום ועד ביאת גואל צדק בב"א, בודאי אי אפשר להתיר רק בלי שום חשש ופקפק כלל עכ"ל.

בחשש מכשול לרבים בתמידות חששו חז"ל ביותר ואפילו בספק טומאה ברשות הרבים החמירו וכמו שכתבו התוספות כתובות (כ"ח סע"ב) - כן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ט (סימן מ"ב דס"ג ע"ב).

ושם בשו"ת מהרש"ם ח"ו (סימן קל"ז ד"ה ומ"ש רומ) כתב: "ומה שכתב דגם במכשול יחיד כיון שיעשה עבירה כמה פעמים חמור טפי, וכמו שכתב הר"ן (פרק יום הכפורים) גבי חולה בשבת - הנה טפי היה לו להביא מתוספות גיטין (י"ז רע"ב סד"ה זנות) דלאיסור עולמי חששו יותר, ובפסקי הרא"ש נדרים (ס"פ י"א) דחזקה שלא תאמר גירשתי להיותה באיסור אשת איש כל ימיה, ועיין תוספות כתובות (כ"ב ב' ד"ה ביה"פ) גבי ספק טומאה ברשות הרבים דלעולם לא רצו לטהר, אבל התם מיירי במכשול דרבים".

ובספר שדי חמד (מערכת ס' כלל צ"ב אות ח') הביא הא דקיימא לן דספק איסור מותר היינו שמותר ליחיד מכל מקום לרבים צריך להחמיר עיין שם.

ועיין שו"ת אבני ציון ח"ג במפתחות, שכתב מאי דקיימא לן דספק דרבנן לקולא הוא רק ליחיד, אבל לרבים לגבי ציבור, ספק דרבנן לחומרא, ובגוף דבריו שם (סימן ז' אות ז' דמ"ג ע"ב) כה כתב: "וראיתי בשו"ת חקרי לב יו"ד (ח"א ס"ס קנ"ו דרל"ד ע"ג) שכתב בדעת הרמב"ם בתשובות פאר הדור (סימן קי"ב) ותשובות הרא"ש (כלל נ"ח סימן ד') דאפילו בדבר שהיה בו חשש איסור קצת שליחיד הוא מותר, עם כל זה כשהוא לרבים לגבי ציבור אין להתיר אף בספק איסור "כי אין לרבים ליכנס אף

הלכה כרבי אליעזר בן הורקנוס

שם, וכריתות (פ"ג מ"ג) ועיין תוספת יום טוב שם, ונגעים (פי"ג מ"ו) ועיין תוספת יום טוב שם, והגהות ראשון לציון, וטהרות (פ"ח מ"ז), ועוד.

והנה ראיתי לחד מן קמאי ז"ל בספר שבלי הלקט (סימן רמ"ו) שכה כתב: "רבי אליעזר גרסינן, והוא בר פלוגתא דרבי יהושע כדמפרש בירושלמי, וקיימא לן כל היכא דפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע - הלכה כרבי יהושע, דרבי אליעזר שמותי הוא, ואין הלכה כמותו בשום מקום" עכ"ל.

ובעניותי לפי מה שהבאתי בס"ד לכאורה דברי קדשו ז"ל צריכים ביאור, ובאמת בעוד בהרבה מקומות הלכה כרבי אליעזר נגד רבי יהושע עיין פסחים (פ"ג מ"ג) ומנחות (כ"ו א') וברמב"ם הלכות פסולי המוקדשין (פ"א ה"כ) ועיין בהגהות בנין יהושע (שם), וכזאת גם תמצא בספר הלכות גדולות ביצה (פרק ב') ולרבינו תם בספר הישר (סימן ת"כ) שפסקו כרבי אליעזר, ועיין תוספות ביצה (י"ז ב'), ועיין רש"י פסחים (ט"ו א') ובצל"ח שם (אות ט"ו), ובספר אור זרוע ח"א (ס"ס תרס"ח), ולגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן רמ"ב אות ב'), ובספרו יעיר און (מערכת ה') כללמ"ו, והגהות מאיר נתיב והגהות מהר"צ חיות נדה (ד' ב'), ובספר גליוני הש"ס שבת (ק"ל א') ואכמ"ל.

והנאון המובהק בעל שמן רוקח ז"ל בספרו שב שמעתתא (שער ד' אות ט"ז דנ"ה ע"ג) כתב: "הא דאמרינן רבי אליעזר שמותי ואין הלכה כמותו, ראיתי לבאר דאין זה כלל מוחלט, ומצינו בכמה דוכתי דהלכה כרבי אליעזר", ואף כשנחלק נגד רבי יהושע מצינו

נדה (ד' ב'): "אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בארבע, חדא דאמרן, ואידך המקשה כמה תשפה ותהא זבה מעת לעת דברי רבי אליעזר והלכה כדבריו".

ועיין שם בסוגיא שנמנו המקומות שהלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות נדה שם (פ"ד מ"ד, ופי"מ מ"ג), ובשאר סדרים איכא טובא דהילכתא כוותיה, ואף רבי אלעזר בן פדת סובר כן דאיכא טובא דהלכה כרבי אליעזר בברייתות וכמו שכתבו התוספות שם (מ"ח א' ס"ד"ה אמר), וכן הוא בתוספות הרא"ש (שם).

וידוע תוקף "סתם משנה", דרב גוברא ונפיש חילה טובא, ועם כל זאת מצאנו שפסקו כרבי אליעזר אפילו כנגד סתם משנה, כההיא דכלאים (פ"ט מ"ג), וחלה (פ"ב מ"ד), ובכורים (פ"ב מ"י) וכמו שכתב שם הרע"ב ז"ל ועיין תוספת יום טוב שם, ושבת (פכ"א מ"א), ותענית (פ"ג מ"ט) ועיין תוספת יום טוב שם, וכתובות (פ"ה מ"ה) ועיין תוספת יום טוב שם, ונזיר (פ"ג מ"ה) ועיין תוספת יום טוב שם, וקידושין (פ"א מ"ט) ועיין תוספת יום טוב שם, ועוד.

ואוסף ואכתוב שמצינו עוד דהלכה כרבי אליעזר - עיין יומא (פ"ח מ"א) ועיין תוספת יום טוב שם, יבמות (פ"ח מ"ו) [אבל שם יש גורסים רבי אלעזר, והוא רבי אלעזר בן שמוע עיין תוספת יום טוב שם ובמלאכת שלמה חלק עליו והעלה דרבי אליעזר גרסינן ע"ש], ושם ביבמות (פ"ב מ"ב), ושם (פי"ג מ"ו), ועוד שם (משנה י"א) לדעת המלאכת שלמה, וגיטין (פ"ג מ"ב) ועיין תוספת יום טוב שם, ועוד שם (פ"ח מ"ה) ועיין תוספת יום טוב שם, וקידושין (פ"ד מ"ג) ועיין תוספת יום טוב שם, ועבודה זרה (פ"ג מ"ט) ועיין תוספת יום טוב

מכות (י"ח ב'), עבודה זרה (ל"א א'), ושם (מ"ט א'), זבחים (כ"ט א'), בכורות (י"ד א'), חולין (מ"א ב'), ערכין (ט"ז ב'), ושם (כ"ג א') ועוד, הרי לנו למעלה **מארבעים** מקומות דהלכה כרבי אליעזר ודוק. [לא איסתייעא מילתא לבדוק כל הציונים דלעיל וסמכתי על דבריהם, והמעין יברר ואולי יש בהם רבי אלעזר, והוא בן שמוע, והעתקתי הדברים עם שיש שכבר זכרתים אני עני בס"ד כנ"ל].

ועוד הביא בספר הנ"ל (שם בהערה י"א) דהיינו טעמא דרב יוסף בכתובות (ס' א') הוזקק לפסוק דאין הלכה כרבי אליעזר לגבי רבי יהושע, ואם היה כלל גדול דרבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע, לא היה עושה רב יוסף היפך שיטתו שהיה מקפיד כשפסקו שלא לצורך כמפורש בעבודה זרה (ד' א'), וכיוצא בזה בקידושין (ס"ט א') וברכות (י' ב'), ועיין מועד קטן (כ"א א') פסקו דהלכה כרבי אליעזר, והיינו טעמא משום שכמה וכמה הלכות נקטינן כוותיה דרבי אליעזר ע"ש, ועיין במה שכתבתי בזה בימי חורפי ונדפס בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"א (גליון פ"ג) ע"ש, ונתבארו הדברים בארוכה במקומו בס"ד.

דהלכה כרבי אליעזר, וכדכתב שם להדיא: "ומצינו בכמה דוכתי דהלכה כרבי אליעזר נגד רבי יהושע" ע"ש.

ובא לידי ספר מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו וראיתי שם (סימן ח' דף ל"ז) שהאריך גם הוא לציין להרבה מקומות דהלכה כרבי אליעזר, וראיתי לנכון לרמוז לכל המקומות שצינו בספרים דלעיל שנקבעה דהלכה כרבי אליעזר ואלו הם: ברכות (מ"ז ב'), ושם (מ"ח ב'), כלאים (פ"ט מ"ג), תרומות (פ"ד מ"ז), חלה (פ"ד מ"ד), ביכורים (פ"ב מ"י), שבת (כ"ט ב') ושם (קמ"ג ב') עיין ברי"ף שם, עירובין (ל' א'), ושם (ל"ה א'), ושם (ל"ח א'), פסחים (כ"ז א'), ושם (מ"ג א'), ושם (צ"ד א'), יומא (פ"ח מ"א), סוכה (י"ט ב'), ביצה (כ"ז א') בבכור שנפל לבור הלכה כרבי אליעזר למאן דאמר המובא בפסקי הרא"ש שם (פרק המביא ס"ג), ושם (ל"ג ב'), מועד קטן (ט"ו א'), יבמות (מ"ו א'), ושם (ע' א'), ושם (ק"ד א'), ושם (ק"ט א'), כתובות (נ"ט ב'), ושם (ס"א ב'), קידושין (ל"א ב'), ושם (ל"ב א'), ושם (ל"ז רע"א), ושם (ע"ד ב'), ונזיר (ט"ז ב'), גיטין (ד' ב'), בבא קמא (מ"א ב'), ושם (צ' א'), ובבא מציעא (פ"א ב') ולדעת רב האי גאון הלכה כרבי אליעזר שם, בבא בתרא (ס"ה א'),

הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו

במעם הדבר שהלכה כרבי יוסי נגד רבים

בהילמי ולא בלחיין. אמר ליה רב הונא בר חנינא בהילמי אמרת לן, בלחיין לא אמרת לן, מאי שנא בהילמי דפליגי רבנן עליה לחיין נמי פליגי רבנן עליה. אמר ליה שאני לחיין משום דקאי רבי כוותיה. רב רחומי מתני הכי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין,

עירובין (י"ד ב') תנן: "לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועוביין כל שהוא, רבי יוסי אומר רחבן שלשה טפחים".

ובתלמוד שם: "רבי יוסי אומר רחבן שלשה טפחים, אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי לא

(א'): "רבי יוסי בריבי שהיה גדול בדורו דקיימא לן רבי יוסי נימוקו עמו" ודוק.

ובהגהות הגאון מהר"צ חיות ז"ל עירובין שם כתב: "עיינ בספר יד מלאכי (כלל ר"ל) שכתב דהך כללא דרבי יוסי נימוקו עמו אפילו אם הוא יחיד נגד רבים, והביא ראיה משבועות (ל"ה ב') ע"ש, ובאמת גם מכאן מוכרחת ראיה זו", ועוד עיינ בהגהות מהר"צ חיות בבא קמא (כ"ד ב') וצע"ק. [בחדושי הריטב"א ז"ל עירובין שם כתב להוכיח להיפך ע"ש].

ואכן רבים ושלמים מתקיפי קמאי דקמאי כך דעתם שהלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו אף נגד רבים, וכך דעת רבינו חננאל, ותלמידו הרי"ף ועוד הרבה, והגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת המים (מערכת מ' כללי המשניות, אות נ"ו) כתב דהסכמת **רוב הפוסקים** דהלכה כרבי יוסי אף נגד רבים ע"ש, ועיינ בחיבורי ברית יעקב (דף ס"ה) ע"ש, ועיינ בדברינו לקמן בליקוטים (סימן # אות ט').

ובכר האריכו בזה בספר יד מלאכי הנ"ל, ובספר זכר יהוסף יבמות (מ"ו ב', דפ"ג סע"א וע"ב), ובשו"ת עמודי אש (סימן ד' אות י"ב), ובספר שדי חמד חלק הכללים (מערכת ה' כלל קט"ז), ושם בפאת השדי (כלל ל'), ועוד שם בשיורי הפאה (כלל ט'), ובספר חיבת הקודש זבחים (דף מ"ד ד"ה אר"א), ושו"ת חלקת יעקב יו"ד (סימן קס"ב), ובספר דברי סופרים (כלל קפ"ו) ובמילואים (לשם), ונתבאר במקומו בס"ד.

והרבר צריך ביאור וטעם, מדוע ולמה תהיה הלכה כרבי יוסי כשנחלק עם רבים, והלא כלל גדול בתורה יחיד ורבים הלכה כרבים, ומדוע זה "הלכה כרבי יוסי ברוב המקומות" כדכתב רש"י סוכה כנ"ל.

אמרו ליה אמרת, אמר להו לא, אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה ומאי טעמא קא הדר ביה משום דרבי יוסי נימוקו עמו".

ופירש רש"י ז"ל: "נימוקו עמו טעמי ראיותיו מביא לו בכל מקום, ובמסכת גיטין (ס"ז א') מני שבחן של חכמים, וזהו שבחו של רבי יוסי".

ובסוכה (כ"ו ב') כתב רש"י ז"ל: "ומיבעי לן למיעבד כוותיה [דרבי יוסי], שהלכה כמותו ברוב מקומות, דקיימא לן נימוקו עמו", ורש"י ז"ל בגיטין (ס"ז א') פירש: "רבי יוסי נימוקו עמו, פירושו עמו לתת טעם לכל דבריו שהיה מיישב את דבריו", וכזאת כתב רש"י גם בבבא קמא (כ"ד א'): "נימוקו עמו, טעמיו וראיותיו עמו", ובבכורות (ל"ז א') פירש רש"י ז"ל: "רבי יוסי נימוקו עמו, טעמו שהיה מביא טעם לדבריו כל שעה".

ושם בעירובין (נ"א א') פירש רש"י ז"ל: "רבי יוסי נימוקו עמו, טעמו, במסכת גיטין מונה שבחן של חכמים ואמר רבי יוסי נימוקו עמו, נים וקו דבר ישר כקו המשקולת".

ולפי פירוש רש"י ז"ל כאן יוצא שתיבת "נימוקו" הוא נוטריקון נים וקו, ונים פירושו דיבור כמו "נמתי לו" בחולין (ע' ב') ופירש רש"י "אמרת לו", ועיינ שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא (או"ח סימן ב'), ולפי זה יוצא שיש לגרוס ולקרוא תיבת "נימוקו" שהאות נ' מנוקדת בפתח והאות ק' בפתח, ולא כפי הקריאה הרגילה שהאות נ' בחיריק והאות ק' בחולם ודוק.

וכתב רש"י ז"ל סוכה (כ"ו א'): "רבי יוסי בריבי, יוסי החכם, חריף שבדורו, והוא רבי יוסי בן חלפתא", ועיינ רש"י חולין (קל"ז

אחד הנה מצינו בשלחן ערוך שמרן המחבר ז"ל מתיר, ובא אחר כך הרמ"א ז"ל ואומר ויש אוסרין וכן היא הלכה, נמצא חלילה שמרן המחבר ז"ל אכל טריפות חס להזכיר.

אלא כשאמר מרן המחבר ז"ל בפיו הקדוש מותר היה באמת מותר וכשר בלי נדנוד איסור חלילה, ואחר כך כשבא הרמ"א ז"ל ואמר בפיו הקדוש יש אוסרין הוא באמת איסור גמור, ואם כן היא שהכל תלוי באמירת הפה יש ללמוד מזה איך שצריך המורה הוראה בישראל לשמור פיו בקדושה ובטהרה עד כאן לשונו ודפח"ח.

וזהו שאנחנו רואים שיש גדול בתורה, ובא אחר שאינו כל כך גדול כמוהו - ומכוון

הלכה לאמיתו יותר ממנו, **והוא מפני שפיו שלו הוא פה טהור ומקודש יותר והוראת איסור והיתר תלוי בקדושת הפה**, כי הפה הוא שאסר והפה הוא שמתיר כנ"ל, ועיין בדברינו באורך בפרשת (ויגש דף רע"ג) על דברי רש"י ז"ל גושנה שממש הוראה יוצאה".

ושם בהגהה כתוב לאמר: "וכן מצינו במסכת פסחים (ג' ב') בהני תרי תלמידי דהווי קמיה דהלל [או דרבי] חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה, וחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה, אמר מובטח אני בזה ש"מורה הוראה בישראל", ולא אמר מובטח אני "שיהיה תלמיד חכם בישראל", רק דקדק ואמר שיהיה "מורה הוראה", **כי ההוראה תלויה בקדושת הפה**.

ובדברי ישראל שם פרשת ויגש, האריך ביסוד זה שפה טהור וקדוש מקנה לבעליו שתהיה הלכה כמותו, והוסיף ראייה מדוד המלך ע"ה שהיה פה קדוש שהרוה לקב"ה בשירות ותשבחות, וזכה "למלכות פה", וה' עמו

ומריש אמינא לבאר בס"ד לפי מה שלימדנו להשכיל ולהועיל, רבינו הגדול מאור הגולה אביר הרועים הגאון רבי חיים וואלאזין זצ"ל במכתבו לנכדו (דף ל"א): "כל גדולי ישראל לא נשתבחו אלא בסברה ישרה, וכל הישר בסברה - גדול מחבירו", והארכתי בזה בהקדמת חיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א עיין שם וצרף לכאן.

ואם כן אחר שהיה התנא רבי יוסי רב גובריה ונפיש חלילה, מופלג בסברתו הישרה "דבר ישר כקו המשקולת" כדכתב רש"י כנ"ל, אם כן בדין הוא שיטול שכרו שתהיה הלכה כמותו אף "נגד רבים" וכן "ברוב המקומות" ודוק.

ומצאתי לרבינו חננאל ז"ל בבא קמא (כ"ד א') שכתב: "דרבי יוסי נימוקו עמו, פירוש תורתו עמו, כלומר תורתו גמרא ברורה, מסורת בידו" עכ"ל.

ולדרבו יש לנו לומר באופן נוסף, אחר שרבי יוסי בא בכוח "המסורת שבידו" לכן הלכה כמותו, שאותו אחד שהמסורות והקבלה בידו עדיף על חבריו, שהרי: **"הקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות"**, כלשון הזהב של רבינו הרמב"ם בחיבורו הגדול הלכות שמיטה ויובל (פ"ה ה"ה), ועיין בזה למו"ר שר התורה ועמוד ההוראה הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בראש ספר אור לציון שביעית ודוק היטב.

כתובות (כ"ב א') הפה שאסר הוא הפה שהתיר, וכתב הגה"צ אדמו"ר רבי ישראל ממודזין ז"ל בספרו דברי ישראל כללי אורייתא (מערכת ה' דף ש"ב): "פירוש הוראת איסור והיתר תלוי בפה, הפה הוא שאסר הפה הוא שמתיר, והיינו כמו שאמר אא"ז [הגה"ק רבי יחזקאל מקזמיר] זצוק"ל למורה הוראה

רבינו החפץ חיים זצוק"ל שבטוהר פיו וקדושתו היה כמלאכי רום והמפורסמות אין צריך ראה, וזכה שחיבורו משנה ברורה על השלחן ערוך נלמד בכל יום תמיד בכל תפוצות ישראל בלי הפסק, וכמוהו ממש זקנינו הסבא קדישא זצוק"ל שהיה מפורסם בפה קדוש וטהור ומצויין במידת השתיקה עד להפליא, ואף חיבורו כף החיים על השלחן ערוך נתפרסם ונלמד תדיר ותמיד בכל העולם כולו, ואפשר לומר שהאיש היהודי אינו יכול לנהוג אורחות חיים בלא ספרי המשנה ברורה וכף החיים שזכו להיות מראשי המדברים בעניני אורח חיים ועל פיהם יתנהגו, עד כאן מדברי דודינו הגדול.

ולפי דרכו פירש אחי הג"ר ראובן נסים שליט"א מאמר שלמה המלך ע"ה, החכם מכל אדם בספר משלי (כ"א כ"ח) "ואיש שומע - לנצח ידבר", והכוונה איש אשר בחייו אינו אלא בבחינת שומע בלבד ולא בבחינת מדבר, הוא הוא שיזכה לנצח לדבר על ידי שבכל הדורות יעמיקו ויחזרו על דברי תורתו וילמדו במשנתו ושפתיו דובבות בקבר.

וראיתי בביאור רבינו הגדול הגר"א זצ"ל למשלי שם שכתב שאיש שומע יזכה בשכר זה שלנצח ידבר "שינהיג את כולם" ודבור מלשון הנהגה, כמו דבר אחד לדור (סנהדרין ח' ב') ודוק.

ולאמור כאן יובן במשנה עומק ותוקף, שאיש שומע לנצח ידבר, דהיינו לשון דבר "מנהיג", שתקבע הלכה כמותו ועל פיו ינהגו, כיון "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", וכמשנ"ת היטב דוק והבן.

ואם תאמר ומי לנו גדול בקדושת פה כאמורא הקדוש רב, וכלשון הרמב"ם בחיבורו הגדול הלכות דעות (פ"ב ה"ד): "אמרו על רב

שהלכה כמותו בכל מקום כאומרם בסנהדרין (צ"ג ב') ע"ש.

ומבואר יסוד נורא, שכל שפיו טהור וקדוש וזכה יותר לאמיתותה של תורה ונקבעת הלכה כמותו, והוראת ההוראה תלויה בקדושת הפה, וכבר הארכתי מפי ספרים וסופרים בחיבורי שובי השולמית ח"ט (סימן א') על עוצם קדושת פיו הנוראה של התנא רבי יוסי ושהיה מופלג בזה למאוד מאוד עוד משחר טל ילדותו, כמפורש במדרש תהלים (פ"ג ס"ג), ובשבת (ק"ח ב') ושם בפירוש רש"י ז"ל ובדברי הרב המאירי ז"ל, עיין בדברינו שם באריכות וצרף לכאן.

ולפי זה מובן היטב מדוע לדעת רבים הלכה כרבי יוסי אף "נגד רבים", ומדוע הלכה כמותו "ברוב מקומות" ודוק היטב.

ובזה אני מסביר לעצמי מדוע התנא רבי יוסי זכה שמשמעין מילוי ועליו אומרים תמיד "כבר הורה זקן" כהיא דשבת (נ"א א') ויבמות (ק"ה ב') וסנהדרין (כ"ד א') שקדושת פיו הטהור גרמא ליה ודוק.

והנה בהקדמה לספר ישמח ישראל על התורה (דף ה') שחיבר מו"ז הגאון בעל כף החיים זצ"ל, שזכינו בחסד האל ב"ה להוציא לאור בשנת תשמ"ט לפ"ק, כך כתבנו: "וכאן המקום לכתוב את אשר שמענו מאת מעלת כבוד דודינו הגאון הגדול רבי יהודה צדקה (שליט"א) זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף יכב"ץ, שאמר ששני הצדיקים מדור שלפנינו ששמרו על לשונם ולא דברו בחיים חיותם - הרי הם מדברים לאחר מיתה בלא הרף והפסק, והם מרנא ורבנא **החפץ חיים** זצוק"ל, וזקננו הסבא קדישא **הכף החיים** זצוק"ל.

ומפי היה לו לגאון חקרי לב ז"ל להזכיר ולהביא דברי הרמב"ן ז"ל במלחמות ראש השנה (פ"ד ד"ז ע"א) שכתב שבמחלוקת רבה ורב זירא הלכה כרבי זירא שהוא מאמוראי ארץ ישראל ואוירא דארץ ישראל מחכים ע"ש, ועיין בספר יראים השלם (ס"ס ל'), ועיין כזאת בשו"ת חות יאיר (סימן צ"ד ד"ה רב אשי) לגבי האמורא רבינא, ועיין בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן ח' דף ל"ה), וכתבתי עוד במקומו בס"ד.

והדבר מוכרח שהרי רב גדול היה מרבי יוחנן, וכעדות רבי יוחנן עצמו, עיין חולין (נ"ד א', וצ"ה א') וכמו שהאריך להוכיח בספר יד מלאכי שם, אלא שמע מינה כנ"ל שההלכה נקבעה כרבי יוחנן משום דבתראה הוי, וגם אוירא דארץ ישראל המחכים היה מסייעו כנ"ל.

ויש לי להוסיף בס"ד טעם נוסף דאהני ליה לרבי יוחנן שתקבע הלכה כמותו, והיא הבטחת רבו רבינו הקדוש הוא רבי בפסחים (ג') (ב) "מובטח אני שיהיה מורה בישראל", דומיא דאהני ליה לרבא ברכת רבו רב יוסף שתקבע הלכה כמותו בכל מקום כדפירש רבינו חננאל ז"ל ביומא (נ"ג ב') ע"ש. [ועיין יומא (פ"ב ב') דרבי קרא על רבי יוחנן "בטרם אצורך בבטן ידעתך, ובטרם תצא מרחם הקדשתך", ועיין שם בספר תוספת יום הכיפורים ובחידושי כת"י ודוק].

תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו, צרף לכך דברי הרמב"ם ז"ל עצמו המובאים בשיטה מקובצת כתובות (פ"א א') שהאמורא רב חי **שלוש מאות שנה** ע"ש, ובכל משך חייו הארוכים למאוד מאוד לא שח שיחה בטלה מימיו והוא פלא והפלא שאין כמוהו. [ובענין שרב חי שלוש מאות שנה - עיין בחיבורי יחי יעקב (דף ט' ודף ק"ג), ובחיבורי אות יעקב שעל ספר יחי ראובן (דף ק"א), ובחיבורי זרע חיים (דף קפ"ד) עיין שם].

ועם כל זה תלמוד ערוך הוא במסכת ביצה (ד' א') שבמחלוקת רב עם רבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, ולהאמור שכל מי שפיו קדוש יותר הלכה כמותו אם כן צריכים היו לפסוק הלכה כאמורא רב ולא כרבי יוחנן.

הא לא קשיא, שהלכה כרבי יוחנן נגד רב, טעמו של דבר מאחר שרבי יוחנן היה בתראה ואחרון לגבי האמורא רב, שראה דבריו וחלק עליו, וכדכתבו בשו"ת מהרי"ט יו"ד (סימן ג') ובחידושי לקידושין (ע"ח א'), ובשו"ת מהר"ש הלוי יו"ד (סימן י') הביא דבריהם בספר יד מלאכי (כלל תקנ"ו) ע"ש.

ואני עני מוסיף שגאון עוזינו רבי רפאל יוסף חזן ז"ל בספר חקרי לב או"ח (סימן צ"ו דר"ח ע"ב) כתב טעם נוסף דהלכה כרבי יוחנן, "כיון שהאמורא רב היה בבל, ורבי יוחנן בארץ ישראל, וכתוב כי מציון תצא תורה וקיימא לן אוירא דארץ ישראל מחכים וכדכתבו התוספות סנהדרין (ה' א' ד"ה דהכא) ע"ש.

הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו

בחיבורי הנדפסים, בענין הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו, ואם הלכה כרבי יוסי מחבירו או מחביריו, והבאתי רק הדברים שכבר מסודרים

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: ראיתי לנכון לאסוף לקבץ ולכנס למקום אחד, מה שכתבתי בס"ד, הן בחידושי כת"י, והן

רש"י ז"ל פירש הלכה כרבי עקיבא היכא דיחיד פליג עליה, וכרבי יוסי אפילו במקום רבים. ואינו נראה לי, דבכולהו כתוב מחבירו, כרבי עקיבא מחבירו, וכרבי יוסי מחבירו, וכרבי מחבירו, ואילו כן הוה ליה למיכתב וכרבי יוסי אפילו מחביריו, ושמא כך מצא כתוב הגירסא בספרו. ומיכן מוכיח שאינו כן".

ולאמור יש להבין דהרי רש"י עצמו ז"ל בברכות הנ"ל כותב דכשרבים חולקים על רבי יוסי אין הלכה כמותו, ומצאתי בספר עמודי אש (סימן ד' אות י"ב) שהאריך בענין וכתב שדעת רש"י ז"ל דהלכה כרבי יוסי אף מחביריו, וצ"ע.

ב.

שבת (קכ"ה א'): "תנו רבנן שברי תנור ישן הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר אין ניטלין, העיד רבי יוסי משום רבי אליעזר בן יעקב על שברי תנור ישן שניטלין בשבת, ועל כיסויו שאינו צריך בית יד".

ופירש רש"י ז"ל: "על כיסויו, של תנור שאינו צריך בית יד דבלאו בית אחיזה מטלטלינן ליה, ופלוגתא היא במתניתין (לקמן קכ"ו ב') דאיכא למאן דאמר בעינן בית אחיזה".

ובתלמוד שם (סוף העמוד): "אמר רבינא כמאן מטלטלינן האידנא כיסוי דתנורי דמתא מחסיא דאין להם בית אחיזה, כמאן, כרבי אליעזר בן יעקב". וכתבו התוספות שם: "כמאן כרבי אליעזר בן יעקב, הוא הדין דהוי מצי רבינא למימר כרבי יוסי דשרי לקמן (קכ"ו ב') לטלטל כיסוי כלים שאין להם בית אחיזה בכלי דחברינהו בארעא, אלא משום דמשנת רבי אליעזר קב ונקי" עכ"ל. וכן הוא בתוספות. הרא"ש (שם).

לדפוס, ואקוה שיהיו הדברים לתועלת המעיינים הע"י, ויעשו פרי לטובה אכ"ר. וסדרתם על פי סדר התלמוד הקדוש.

א.

ברכות (ל"ו ב'): "רב נחמן סבר לה כרבי יוסי, דתנן רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פרי, ופליגי רבנן עליה".

ופירש רש"י ז"ל: "סבר לה כרבי יוסי, דכופרא הוי פרי ואף על פי שלא נגמר לפיכך שומר שלו חשוב שומר: סמדר אסור, ענבים כיון שנפל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר, וקאמר רבי יוסי, כיון שבא לכלל סמדר קרוי פרי, ואסור משום ערלה: ופליגי רבנן עליה, והלכה כרבים, הלכך אביונות בעוד שהקפריסין בהן לאו פירי נינהו, ולא מיקרו קפריסין שומר לפרי".

ומתבאר דרש"י ז"ל סובר דאין הלכה כרבי יוסי נגד רבים, וכדכתב: "ופליגי רבנן עליה, והלכה כרבים" כנ"ל.

והנה זו לשון רבינו הסמ"ג (עשין ע"ד דקנ"ד סע"ד): "כענין זה פסק הרמב"ם בהלכות גזילה ואבדה (פי"ח ה"א) ולקח שיטתו כרבי יוסי ולא כרבנן וכו', וכן פסק הרמב"ם שם (הלכה י"ב) כרבי יוסי בההיא דתניא מצא שטר כתובה בשוק וכו', משמע מכח שני פסקים הללו שהיה כתוב בספרים שלהם בעירובין (מ"ו ב') הלכה כרבי יוסי מחביריו, וכן כתוב בפירוש **רבינו שלמה**, ובפירוש הר"ר יהודה בר נתן" עכ"ל. והובא בהגהות מיימון הלכות גזילה ואבדה (פי"ח הי"ב אות ג') עיין שם.

ובתוספות רי"ד ז"ל עירובין (מ"ז א') כתב: "מכלל דיחידאה היא דפליג עליה. מיכן מוכח שלא נקבעה הלכה כרבי יוסי אלא מחבירו ולא מחביריו. אבל המורה [הוא

בתוספות חכמי אנגליה עבודה זרה (מ"ט א') עיין שם.

וביוצא בזה תראה גם לרא"ש ז"ל שאף הוא סובר כן, דהלכה כרבי יוסי מחבירו ולא מחבריו וכמפורש לו בפסקיו סוכה (פ"א סל"א), ובתוספותיו לעירובין (שם), ועיין פסקי הרא"ש לעירובין (פ"א סי"ט) וקרבן נתנאל שם, ולמועד קטן (פ"א סי"ח), וליבמות (פ"ז ס"ד) ע"ש. ובזה עלו יפה כאן דברי רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל ודוק.

איברא שבדברי בעלי התוספות ז"ל רואה אני שיש בזה עקולי, ופשרי כי במקומות אחרים הם סוברים דהלכה כרבי יוסי אף כנגד רבים, וכמפורש בתוספות תענית (כ"ח סע"א), ותוספות מועד קטן (כ"ז ב'), ועיין תוספות פסחים (פ"א א'), ותוספות שבועות (ל"ה א'), ובספר יד מלאכי (כלל ר"ל), והדברים ארוכים בדברי רבנן גאוני בתראי, עיין בספר יד מלאכי שם, ושו"ת עמודי אש (סימן ד' אות י"ב), והגהות מצפה איתן בבא קמא (כ"ד א'), ולערכין (כ"ז א'), ובספרו נחל איתן הלכות אישות (פי"א הי"א), ובהגהותיו יד איתן על הרמב"ם הלכות תעניות (פ"א ה"ה), והגהות מהר"צ חיות בבא קמא שם, ושדי חמד (מערכת ה' כלל קט"ז), ולגאון רבי יעקב שור ז"ל בהגהותיו היקרות עתים לבינה על ספר העתים (דף ל"ב אות קע"ד, ודף ס"א אות קט"ז, ודף קכ"ב אות פ"ח, ודף רע"ח אות קנ"א), ושו"ת כפי אהרן ח"א (די"ג ע"א), ושו"ת תורת מרדכי חושן משפט (סימן רכ"א בהגהה דקס"א ע"א), ובספר עלי תמר על ירושלמי תרומות (פ"ג ה"א), ובספר דברי סופרים (כלל קפ"ו) ובמילואים שם, ובחיבורי ברית יעקב (שם) ובמקומו נתבאר בארוכה בס"ד ואכמ"ל.

ובעניותי נתעוררתי להבין דברות קדשם ז"ל, דאי הכי משום דקיימא לן משנת רבי אליעזר קב ונקי הוא דנקט לה רבינא, אכתי קשה והלא אכתי מצי למינקט כרבי יוסי דלקמן דשרי לטלטל כיסוי כלים, דהא נמי קיימא לן הלכה כרבי יוסי דנימוקו עימו, והגאון המובהק רבי אברהם הכהן ז"ל משאלוניקי בספרו היקר טהרת המים (מערכת מ' כללי המשניות אות נ"ה), כתב שלדעת רוב הפוסקים אף כשרבי יוסי חולק על רבים הלכה כמותו מהאי טעמא דנימוקו עמו, והגאון מדובנא ז"ל בספרו כלילת המנורה (מערכת מ' אות א' דכ"ח סע"א) כתב: "ולדעת רבים קיימא לן כרבי יוסי אף מחביריו", ועיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דס"ו רע"ב), ונתבאר במקומו בס"ד.

ואדרבה הכי עדיף טפי למינקט, שהרי בהא דקיימא לן משנת רבי אליעזר קב ונקי, לדעת רבים לא נאמר רק כשדברי רבי אליעזר בן יעקב נשנו **במשנה**, אבל לא כאשר נשנו **בברייתא**, וכנדון דידן, עיין ביד מלאכי (כלל תט"ו), ושדי חמד חלק דברי חכמים (סימן נ"ד), וכללי חתם סופר (כלל ל"ז), ושו"ת רב"ז שפארן ח"ג (חו"מ סימן ע"ג), ומה שכתבתי בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ג (גליון קי"א דף קע"ה), ועכשיו שנת תשנ"ג צולם ונדפס בחיבורי כנסת חיים (סימן כ"ד דף ע'), ונתבאר במקומו בס"ד.

שוב ראיתי דהא לא קשיא כלל, דרבותינו בעלי התוספות והרא"ש ז"ל אולו לטעמייהו דאינהו סבירא להו דאמרינן הלכה כרבי יוסי מחבירו אבל לא מחבריו, וכשרבים חולקים על רבי יוסי אין הלכה כמותו, וכמבואר להם בתוספות עירובין (פ"ג ב' ד"ה שבעת), וכן מצאתי

כללא דהלכה כרבי יוסי **מחביריו**, ולכן הוזקק והוצרך האמורא **רב** כאן לפסוק להדיא דהלכה כרבי יוסי, ויש לנו בזה עוד אריכות דברים ונתבאר במקומו בס"ד ואכמ"ל.

* * *

כתב רבינו הרא"ש ז"ל בפסקיו פסחים (פ"א סי"ג): "תניא חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבו. פלימו אומר כל עיקר אינו בודק מפני הסכנה, שמא יאמר הנכרי כשפים הוא עושה לי, ואף על גב דשלוחי מצוה אין ניוזקין היכא דשכיחא היזיקא שאני וכיון דאיכא סכנה עבדינן כפלימו", ומבואר בדברי הרא"ש ז"ל דבמילי דסכנה נקטינן כיחידא, דפסק כפלימו נגד תנא קמא שסברתו כרבים כנודע.

וראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בהקדמתו לפירושו לספר השאלות (קדמת העמק פ"ג אות ג' דכ"ה ע"ב) שהקשה על רבינו הרא"ש ז"ל וכה כתב: "וקשה לי מהא דשבת (קכ"ט ב') דרבי יוסי אמר חותכין, ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי ע"ש, אלמא בלא זה לא היו פוסקין כן", וכוונתו דלהרא"ש תיפוק ליה דבמילתא דסכנה נקטינן כיחיד.

ותחילה וראש דע מה שכתב הגאון נצי"ב ז"ל "ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי", ברור אצלי שכתב כן מזכרונו המבעית, אבל לפנינו נוסח התלמוד אינו כן, אלא אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כרבי יוסי וכנ"ל.

ובעיקר קושינו בעניוית יש לי ליישב בס"ד, כי תיקשי לך לדידך מדוע הוזקק התלמוד לקבוע דהלכה כרבי יוסי, והא פשיטא היא לדעת הפוסקים דהלכה כרבי יוסי אמרינן אף נגד רבים, וכנ"ל, אלא היינו טעמא כי כאן

ג.

שבת (קכ"ה ב') תנן: "מסעדין ומילדין את האשה בשבת, וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת, וקושרין את הטיבור, רבי יוסי אומר אף חותכין".

ובתלמוד (שם קכ"ט ב'): "תנו רבנן קושרין את הטיבור, רבי יוסי אומר אף חותכין וטומנין השליה כדי שיחם הולד, אמר רבן שמעון בן גמליאל בנות מלכים טומנות בספלים של שמן, בנות עשירים בספוגים של צמר, בנות עניים במוכין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כרבי יוסי". ופירש רש"י ז"ל: "וטומנין את השליה, כדמפרש רבן שמעון בן גמליאל שהיא רפואה להתחמם הולד".

ודע שיש לנו להבין דברי התלמוד בשבת שם: "אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כרבי יוסי", דאמאי הוזקק רב לפסוק הלכה כרבי יוסי, והלא קיימא לן דהלכה כרבי יוסי **מחביריו** דנימוקו עימו עיין עירובין (מ"ו ב') וגיטין (ס"ז א'), והגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת המים (מערכת מ' כללי המשניות אות נ"ח) כתב שלפי דעת לרוב הפוסקים הלכה כרבי יוסי אף כנגד **רבים**, והגאון מדובנא ז"ל בספרו כלילת המנורה (מערכת מ' אות א' דכ"ח סע"א) כתב: "ולדעת רבים קיימא לן כרבי יוסי אף מחביריו", ועיין בשדי חמד (מערכת ה' כלל קט"ז), ובספר דברי סופרים (כלל קפ"ו), ובמילואים לשם, ובחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דס"ו רע"ב) ע"ש.

ונלע"ד בס"ד דיובן כמין חומר, דהלא הכא האמורא **רב** הוא שפסק כרבי יוסי, והרי מבואר להדיא בעירובין (מ"ז רע"ב) שהאמורא **זרב** לית ליה כל הני כללי דהלכה כפלוגי נגד פלוני וכו', ובכללם לית ליה להך

היינו יודעים זאת וכדאסברה ניהלן רבינו הרא"ש ז"ל, וכאן רק רב אמר זאת כי הוא לית ליה האי כללא, וממילא אתי שפיר קושיית הנצי"ב ז"ל, דוק ועיין.

ד.

ועכשיו מצאתי כן לרבינו הרשב"א ז"ל בחידושו למסכת שבת (ט"ל ב' ד"ה ה"ג) שכתב: "ולא בעינן דליפלוג רב חסדא אמאי דאמר רב וכו', ולא פליג רב חסדא עליה דרביה", וכזאת כתב גם בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"ב סימן ע"ב דס"א ע"ד) ע"ש.

והנה בעירובין (מ"ז ב') מפורש שהאמורא רב אינו סובר כלל זה שהלכה כרבי יוסי מחביריו, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת ה' כלל מ"ד) ובחיבורי זרע חיים (ס"ס ג') ע"ש, ומינה נמי יש לנו לומר שגם תלמידו של רב הוא האמורא **רב חסדא** שאינו זו מהוראת רבו רב וכלליו, אף הוא סובר דלית לן הך כללא דהלכה כרבי יוסי מחביריו, ולכן הוזקק כאן רב חסדא לפסוק כוותיה דרבי יוסי, ובוזה עלו יפה דברי רבותינו ז"ל, ונכון בס"ד.

ובזה תראה מה שיש לעיין בההיא דבכורות (ל"ז א') עיין ותבין מדעתך, ועיין לגאון חיד"א (שם), ושו"ת דברי מלכאל ח"ג (ס"ס ע"ט), ועוד יתבאר בס"ד.

ה.

תענית (ט"ו ב'): "אין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי, שלא להפקיע השערים, אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני, ושלש שניות חמישי שני וחמישי, רבי יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות", וכתב

האמורא **רב** הוא אומר כן דהלכה כרבי יוסי, והרי האמורא **רב** לית ליה הך כללא דהלכה כרבי יוסי וכדאיתא בעירובין וכנ"ל, ולכן הוזקק הוא עצמו לומר דהלכה כרבי יוסי, ואין הכי נמי לדידן דאית לן האי כללא, יש לומר דגם אם לא היה אומרים דהלכה כרבי יוסי, ח"י מרחשון תשמ"ח.

תענית (ו' א'): "איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה בשבעה עשר בו דברי רבי מאי, רבי יהודה אומר בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה, רבי יוסי אומר בשבעה עשר ובעשרים ושלשה ובראש חודש כסליו, אמר רבי חסדא הלכה כרבי יוסי". ועיין בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל.

ובלומדי הדברים נתעוררתי בס"ד, לדעת אותם רבים הסוברים דהלכה כרבי יוסי אף נגד רבים, ובספר טהרת המים (מערכת מ' כללי המשניות אות נ"ה) כתב דכן סוברים רוב הפוסקים, (ולדידי צ"ע), והגאון מדובנא ז"ל בספרו כלילת המנורה (מערכת מ' אות א' דכ"ח סע"א) כתב: "ולדעת רבים קיימא לן כרבי יוסי אף מחביריו", ועיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' דס"ו רע"ב), אם כן מדוע הוזקק רב חסדא לפסוק הלכה כרבי יוסי, והלא ממילא שמעית מינה, ומה גם שכאן אין ממש רבים חולקים עליו כידוע, עיין שו"ת מהרי"ק (שורש מ"א), ושדי חמד (מערכת י' כלל ל"א), ובספר יחי ראובן (מערכת ה' כלל מ"ג) ואכמ"ל.

ונראה לי בס"ד דכבר ביארנו בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ב) שהאמורא רב חסדא אזיל תמיד כוותיה דרביה רב, ופוסק כוותיה בכל מכל כל, עיין שם בארוכה שישדנו הדבר בראיות ברורות ומוצקות בס"ד, ועיין גם בחיבורי שם בצלאל (סימן ב' דף כ"א) ע"ש.

נמצא לפי דבריו שבנוסח התלמוד של הרמב"ם ז"ל היה שהלכה כרבי יוסי מחביריו, ולכן מובן טעמו כאן בתענית שפסק כרבי יוסי ולא כתנא קמא, והיינו נמי שפסק הרמב"ם ז"ל כרבי יוסי בשבועות (ל"ה ב') עיין בחידושי ברשב"א ור"ן שם ודוק.

אבל שיטת הריטב"א ז"ל בחידושו לעירובין (י"ד ב' וט"ז ב') דהלכה כרבי יוסי מחבירו אמרינן ולא מחביריו, לכך כאן תמה על הרמב"ם ולא ידע טעם לדבריו כנ"ל, נמצא הרמב"ם ז"ל לטעמו, והריטב"א ז"ל לטעמו ודוק.

ועיין בדברי הרב המגיד משנה הלכות תעניות שם, שכתב דהלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו, ומה שתמה בזה הלחם משנה, שם.

ובשנת תשל"ח זכינו ויצא לאור מכתב יד ספר נימוקי יוסף על מסכת תענית, וראיתי לו שם (י"ח ב' דף נ"א) שכתב: "רבי יוסי אומר וכו', ונראה דהילכתא כרבנן, דיחיד ורבים הלכה כרבים, אלא שהרמב"ם ז"ל פסק כרבי יוסי, ואיכא דיהיב טעמא משום דרבי יוסי נמוקו עמו" עכ"ל, ובודאי הגמור אצלי דבמה שכתב "ואיכא דיהיב טעמא", נתכוין לרב המגיד משנה שכתב כן, שבעל נימוקי יוסף כבר ראה ספר הרב המגיד משנה ומביאו ומזכירו במפורש בשמו כמו שתראה בנימוקי יוסף תענית שם (דף ל"ה) ועוד ודוק.

וראיתי לגאון מבריסק רבי צבי הירש בלייזיס ז"ל הי"ד, בהגהות כור לזהב על הריטב"א תענית שם שכה כתב: "ובעיני פלא מאוד על הריטב"א, והרב המגיד, והלחם משנה, איך לא ראו שכדברי הרמב"ם ז"ל מפורש להדיא בירושלמי במקומו, והכי איתמר התם שמעון בר בא אמר אתא עובדא קומי רבי יוחנן, והורה כרבי יוסי, והוה רבי אלעזר

הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שם: "ואין הלכה כרבי יוסי", ועיין תוספת יום טוב שם.

והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תעניות (פ"א ה"ה) כתב: "תעניות אלו שגזרין על הצבור מפני הצרות אינן יום אחר יום, שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בדבר זה, ואין גזרין בתחלה תענית אלא א בשני בשבת ובחמישי שלאחריו ובשני שלאחריו וכן על הסדר הזה שני וחמישי ושני עד שירוחמו", הרי שכאן פסק כרבי יוסי, וחזר בו הרמב"ם ז"ל ממה שכתב בפירוש המשניות.

וראיתי בחידושי הריטב"א לתענית שם שכתב: "רבי יוסי אומר כשם שאין הראשונות. ונראה דהלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים. ואיני יודע טעם לדברי הרמב"ם ז"ל שפסק בחיבורו כרבי יוסי". [הא דהריטב"א ז"ל הוסיף תיבה וכתב הרמב"ם פסק **בחיבורו** וכו', אפשר שרצה לרמוז שבחיבורו הגדול פסק כרבי יוסי, אבל בפירוש המשניות שלו פסק כתנא קמא ודלא כרבי יוסי, לכך כתב והוסיף תיבת בחיבורו ודוק].

ובם בראותי הדברים אמרתי מיד, דיש לומר דהרמב"ם ז"ל לשיטתו, והריטב"א ז"ל לשיטתו, וזו לשון רבינו הסמ"ג (עשין ע"ד דקנ"ד סע"ד): "כענין זה פסק הרמב"ם בהלכות גזילה ואבדה (פ"ח ה"א) ולקח שיטתו כרבי יוסי ולא כרבנן וכו', וכן פסק הרמב"ם שם (הלכה י"ב) כרבי יוסי בההיא דתניא מצא שטר כתובה בשוק וכו', משמע מכח שני פסקים הללו שהיה כתוב בספרים שלהם בעירובין (מ"ו ב') הלכה כרבי יוסי מחביריו, וכן כתוב בפירוש רבינו שלמה, ובפירוש הר"ר יהודה בר נתן עכ"ל. והובא בהגהות מיימון הלכות גזילה ואבדה (פ"ח הי"ב אות ג') עיין שם.

ומריהוט התלמוד עולה ברור דהלכה כרבי יוסי אף מחביריו, שהרי על רבי יוסי חולקים הן רבי מאיר והן חנינא איש אונו, וקיימא לן הלכה כרבים ועם כל זה רבי פסק כרבי יוסי ומטעם דנימוקו עמו, ומינה תשמע דהלכה כרבי יוסי אף נגד רבים ודוק. [ואחר כך מצאתי בשדי חמד (מערכת ה' כלל קט"ז) שכתב שהגאון נודע ביהודה ז"ל הביא ראיה זו ע"ש].

אלא שלפי זה היה קשה לי מההיא דמועד קטן (י"ב ב'): "איתיביה רבה בר רב הונא לרב הונא, טוחנין קמח במועד לצורך המועד, ושלא לצורך המועד אסור, דבר שאבוד במועד מותר לעשותו במועד, דבר שאינו אבוד במועד אסור, במה דברים אמורים בתלושין מן הקרקע, אבל מחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור, ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן, ובלבד שלא ידוש בפרות. אמר ליה יחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה, דתניא כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל משום רבי יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפילו מקצתו אבוד מותר, והמחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור".

והנה אם נאמר דהלכה כרבי יוסי אפילו מחביריו, אם כן מה בכך דיחידאה הוא, הא קיימא לן כרבי יוסי אפילו מחביריו, אלא שמע מינה דהלכה כרבי יוסי מחביריו דוקא ולא מחביריו, ועיין.

מצטער, אמר שבקין סתמא [היינו דברי ת"ק] ועבדיי כיחידאי [רבי יוסי]. אשכח תני להו רבי חייא בשם רבי מאיר [פירוש מצא ברייתא דתני רבי חייא דברי התנא קמא בשם רבי מאיר], כד שמע לה דתני רבי חייא בשם רבי מאיר, אמר יאות סבא ידע פרקי גרמה ע"כ וע"ש. ומבואר להדיא דרבי יוחנן פסק כרבי יוסי, וזה טעמו של הרמב"ם ז"ל, וכו' וכו' עיין שם כל דבריו.

ורפח"ה, וכבר קדמוהו בספר מרכבת המשנה על הרמב"ם שם, והגאון המובהק רבי אברהם משכיל לאיתן ז"ל בספרו נחל איתן על הרמב"ם הלכות תעניות שם, ובהגותיו יד איתן על הרמב"ם שם, וכן כתב רבינו הכהן הגדול הגאון מאיר שמחה ז"ל באור שמח שם, וכן רבינו הגר"ק שליט"א בספרו קרית מלך שם ודוק.

ו.

גימין (ס"ז א'): "אמר שמואל אמר רבי הלכה כרבי יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח, אמר לפניו רבי שמעון ברבי מאחר שרבי מאיר וחנינא איש אונו חולקין על רבי יוסי, מה ראה רבי לומר הלכה כרבי יוסי, אמר לו שתוק בני שתוק, לא ראית את רבי יוסי אילמלי ראיתו נמוקו עמו, ופירש רש"י ז"ל: "נמוקו עמו, פירשו עמו לתת טעם לכל דבריו שהיה מיישב את דבריו".

הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו

ליקוטים ובללים

אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כרבי יוסי עכ"ל.

ולבאורה אם הלכה כרבי יוסי אף מחביריו, מאי כולי האי ודוק. ועיין אוצר הגאונים שבת (קל"ג ב') ע"ש.

ג. כתב בספר ראבי"ה (סימן תקע"ט) כתב: "ואנן עבדינן כרבי יוסי דאמרין הלכה כרבי יוסי מחביריו, ואית דגרסי אפילו מחביריו".

ומלבד שהלשון מגומגם, עוד בה דמכאן יוצא דראבי"ה ז"ל סובר דהלכה כרבי יוסי אף נגד רבים, וזה אי אפשר כיון שדעת ראבי"ה ז"ל שהלכה כרבי יוסי מחביריו ולא מחביריו, עיין בספר ראבי"ה הלכות סוכה (סימן תרי"ט) ומה שכתבו בשם הראבי"ה ז"ל בפסקי הרא"ש סוכה (פ"א סימן ל"א) והגהות מיימון הלכות גזילה (פ"ו י"ג) ועוד.

ולבן ברור אצלי שכך צריך לומר בדברי ראבי"ה: "דאמרין בעירובין הלכה כרבי יוסי מחביריו, ואית דגרסי אפילו מחביריו" ודוק.

ד. בענין אם הלכה כרבי יוסי אף מחביריו - עיין בספר אור זרוע ח"א (סימן ס"ב, וסימן ר"ג, וסימן רפ"ט, וסימן ש"צ, וסימן תצ"ז, וסימן תק"ב, וסימן תקי"ג, וסימן תק"ע, וסימן תרע"ב אות א', ושם ח"ב סימן ע"ג, וסימן ק"מ, וסימן קנ"ה, וסימן רי"ח, וסימן רס"ו, ושם ח"ג (בבא קמא סימן כ"ו, וסימן קכ"ו), ויש להתיישב היטב בדברים, כי לפי הנראה יש סתירות בדבר עש"ה.

וגם צל"ע מה שיטת רבינו חננאל ז"ל בענין אם הלכה כרבי יוסי אף כנגד רבים - עיין בספר פירושי רבינו חננאל עירובין (ט"ו א' דף

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: בשנת תשכ"ז לפ"ק כד הוינא טליא, ערכתי קונטרס בשם "משנת רבי יוסי", בענין זה אם הלכה כרבי יוסי מחביריו או אף מחביריו, ובס"ד הנני לקבוע כאן מה שאספתי אז עם קצת הוספות בהמשך השנים, ואקוה שיהיה לתועלת הלומדים בעזה"י. [ועיין מה שכתבתי בזה בחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן ב') עיין שם].

א. כתב חד מקמאי מבעלי התוספות הוא רבינו יהודה ב"ר קלונימוס יחוסי תנאים ואמוראים ח"ב (ערך רבי יוחנן דף רכ"ה): "חלוקים האמוראים בדבר אם הלכה כרבי יוסי מחביריו או דוקא מחביריו", ועם דבריו אלו יש ליישב ולהסביר כמה ענינים ודוק היטב.

התוספות ז"ל תענית (כ"ח א' סד"ה אי) ושבועות (ל"ה א' ד"ה ה"ג אין), דהלכה כרבי יוסי אף מחביריו, ועיין מה שכתבתי בקונטרס שכחת דבר כת"י (ח"ד סימן ק"ז), והארכתי גם בחידושי למסכת יומא כת"י. ועיין בדברינו לעיל (בסימן הקודם אות ב') וצרף לכאן.

ב. כתב בספר שאילתות דרב אחאי גאון (פרשת שמות שאילתא ל"ח): "פליגי בה רבי יוסי ורבנן, דתנן קושרין את הטיבור בשבת, רבי יוסי אומר אף חותכין, ורבי יוסי חייש לאינתוחי ורבנן לא חיישי לאינתוחי, הילכתא כמאן הלכה כרבנן דהא יחיד ורבים הלכה כרבים, דכתיב אחרי רבים להטות, או דילמא הלכה כרבי יוסי, דמיסתבר טעמיה בהא, זימנין דמינתח והוה ספק נפשות, וספק נפשות להקל והלכה כרבי יוסי, תא שמע דאמר רב נחמן

חמד (מערכת ה' כלל קט"ז), ושם בפאת השדי (כלל ל'), ושם בשיורי הפאה (כלל ט'), ובספר דברי סופרים (כלל קפ"ו) ובמילואים לשם, שו"ת חלקת יעקב יו"ד (סימן קס"ב), בכל הספרים הנ"ל עסקו בענין זה באריכות ובכירור שיטות רבותינו ז"ל עיין שם.

ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת ה' כלל מ"ה), ובספרו ברכי יוסף (סימן תקע"ב אות א'), ובספרו שו"ת טוב עין (סימן י"ב ד"ה ואנוכי, ד"ט ע"א), ובספרו כסא רחמים על מסכת סופרים (פ"ד ה"ב דכ"ח ע"א), ע"ש.

ועוד עיין למהרש"א אלגאזי ז"ל בספרו גופי הלכות (סימן קנ"ט), ובספרו יבין שמועה (כלל רכ"ט), שו"ת חות יאיר (סימן צ"ד, וסימן קכ"ט), ביאור הגר"א או"ח (סימן מ"ד ס"א), שער המלך (הלכות אישות פ"ג ה"ג, ד"ג סע"ב), ובספר לימודי ה' (לימוד ס"א), מהרי"ט אלגאזי ז"ל על הלכות בכורות לרמב"ן (פ"ה אות ג' סק"ג), הגהות מהר"צ חיות ז"ל עירובין (י"ד ב') ובבא קמא (כ"ד א'), ובהגהות מצפה איתן בבא קמא שם, הגהות רש"ש תענית (כ"א א'), ובהגהותיו על הרמב"ם הלכות מכירה (פ"ח הי"ב), תפארת ישראל מסכת יומא (פ"ח בועז סוף אות ג'), ומסכת כלים (פכ"ג בועז אות ה') ועוד שם (פכ"ו בועז אות א'), ולכאורה סותר למה שכתב בתפארת ישראל מסכת שבת (פ"ב מ"א בועז אות א') וצ"ע, כל החיים (ד"ה ע"א אות י"ט), הגהות עתים לבינה על ספר העתים (דף ל"ב, ודף ס"א, ודף קכ"ב), ולגרי"ש סופר ז"ל בספרו תורת חיים או"ח (סימן קנ"ט אות ז', ואות כ"ב, ואות ל"ה), הגהות שאר הציון על המשניות מסכת מעשר שני (פ"ב מ"ב).

ו. הלכה כרבי יוסי מחבירו. אם גם נגד סתם משנה - עיין פסקי הרא"ש סוכה (פ"א סימן ל"א), וזכר יהוסף יבמות (מ"ו א' דפ"ג סע"א).

ל"א והערה תי"ב), ועוד לו שם (מ"ו ב' דף ק"ב והערה קכ"ב), ותוספות שבועות (ל"ה א') בשם רבינו חננאל ז"ל וכן בספר אור הזרוע הנ"ל הביאו משם רבינו חננאל ז"ל דהלכה כרבי יוסי אף מחביריו, ועיין בשו"ת עמודי אש (כלל ד' סימן י"ב), והגהות עתים לבינה על ספר העתים (דף ל"ב, ודף ס"א, ודף קכ"ב) ע"ש.

ה. רבי יוסי נימוקו עימו. אם גם כנגד רבים - עיין באוצר הגאונים, שבת (קל"ג ב'), ובחידושי רמב"ן שם, ובהלכות נדרים שלו (נדרים פ"א א' דכ"ה ע"א), והלכות בכורות שלו (פ"ד דכ"ב ע"ב בדה"ס) עיין שם היטב, ובספר מנהיג הלכות יום טוב (ס"ס ק' דע"א ע"ב), תוספות ר"ד ערובין (מ"ז א') וגיטין (ס"א א'), שו"ת הרא"ש (כלל כ"א ס"ד), ריטב"א עירובין (י"ד ב' וט"ז ב'), ותענית (ט"ו א'), ובהגהות כור לזהב על הריטב"א (שם אות ג'), וחידושי הר"ן עירובין (י"ד ב'), ור"ן נדרים (פ"א א'), ור"ן על הלכות הרי"ף לראש השנה (ל"ג א' ד"ה רבי יוסי), ולשבועות (ל"ה א') ע"ש. [ואין סתירה בדברי הר"ן ז"ל וכדאסברה ניהלן בתפארת ישראל מסכת יומא (ספ"ח בועז סוף אות א') ע"ש].

ועוד עיין בדברי הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות תענית (פ"א ה"ה) ושם במגיד משנה ולחם משנה, ובהגהות יד איתן לרמב"ם ז"ל (שם), וכסף משנה הלכות מתנות עניים (פ"ב ה"ו), והלכות מעילה (פ"ה ה"ו), משנה למלך הלכות קרבן פסח (פ"ב הי"ג ד"ה תנן התם).

ועיין באריכות בענין זה בספר יד מלאכי (כלל ר"ל וכלל רל"א), זכר יהוסף יבמות (מ"ו ב'), דפ"ג סע"א וע"ב), שו"ת עמודי אש (סימן ד' אות י"ב), שו"ת רב"ז שאפראן אה"ע (סימן ג' אות י"א), בספר חיבת הקודש זבחים (דף מ"ד ד"ה אר"א), ולגרי"פ פריא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרס"ג ח"ג (פרשה ז' דקי"ד ע"ד), ובשדי

ז. רוב הפוסקים סבירא להו דהלכה כרבי יוסי
הוא אף מחבריו - כן כתב הגאון
משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת
המים (מערכת מ' כללי המשניות אות נ"ה). ועכשיו
מצאתי שבספר תורת חיים או"ח (סימן קנ"ט אות
ז'), ובשדי חמד (מערכת ה' כלל קט"ז) כתבו
איפכא ע"ש, וכן הגרי"פ פרלא ז"ל בביאורו
לספר המצוות דרס"ג ח"ג (פרשה ז' דקי"ד ע"ד)
כתב שדעת רוב הראשונים דהלכה כרבי יוסי
מחבריו ולא מחבריו ע"ש. ולדידי הא צ"ע,
ועיין בחיבורי זרע חיים (דף כ"ד), ועיין גם
בחיבורי ברית יעקב (דף ס"ה) עיין שם. ועוד
יתבאר בעזה"י.

ועיין מסכת ערלה (פ"א מ"א) ברע"ב ותוספת
יום טוב ודוק. ועיין שו"ת נודע ביהודה
מהדורה קמא אה"ע (סימן מ"ו ד"ה ולענ"ד),
ושו"ת מהרש"ם ח"ד (סימן קי"ד ד"ה אך) ע"ש.

ז. הלכה כרבי יוסי מחבריו. דנימוקו עמו, אם
אף בברייתא - עיין בספר אור זרוע הלכות
חלה (סימן רי"ג) ע"ש.

ח. הלכה כרבי יוסי מחבריו. ואף על גב
דקיימא לן הלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו,
הני מילי דלא פסקו אמוראי כחד מהנך תנאי,
דאית לן למיפסק בתר אמוראי וזה ברור -
שו"ת רדב"ז (סימן קצ"ו).

חידושי סוגיות

(כתובות ל"ו ב')

בענין אם מצינו כרת בלא מלקות

[אוצר ישעך סי' כב]

ואדברן מילתא דכזאת זה רבות בשנים [שנת תשמ"ב] עמדתי גם על לשון רש"י ז"ל במסכת סנהדרין (ס"ה א') שכה כתב: במסכת כריתות קא חשיב לכל כריתות שבטורה שחייבין עליהם על שגגתן חטאת וכו', והתם ברישא דגמרא פרכינן מנינא למה לי [דקתני ל"ו כריתות, ומשני] שאם עשאן כולן בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת, הלכך לא מצי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות" וכו'.

ובענינתי איני מבין דקדוק לשון רש"י ז"ל, שהרי מגדף, וכן על פסח ומילה ליכא קרבן חטאת, עיין בכריתות (שם ג' א') ומכות (י"ג סע"ב) ורש"י שם, ואם כן לא משכחת לה ל"ז חטאות, ולפי זה לכאורה בא לשון קדשו של רבינו הגדול רש"י ז"ל שלא בדקדוק וצ"ב.

ועכשיו מצאתי בהגהות מלא הרועים לסנהדרין שם שכה כתב: "רש"י לחייבו ל"ז חטאות, נ"ב, לא דק דפסח ומילה ליכא חטאת למסקנה בכריתות (ג' א') וליכא אלא ל"ג חטאות" וע"ש.

ולכאורה אף הוא ז"ל פורתא לא דק, דלהאמור דגם במגדף ליכא חטאת, ועיין רמב"ם ז"ל הלכות שגגות (פ"א ה"ב) ובספר המצוות (לאוין שנ"ב), ובפירוש המשניות הוריות (פרק א'), ולרב המאירי פסחים (צ"ג ב'), אם כן הוה להו ל"ב חטאות בלבד ודוק וצ"ב.

כתובות (ל"ו ב') תנן: "הבא על בתו, על בת בתו, על בת בנו, על בת אשתו, על בת בנה, על בת בתה, אין להם קנס מפני שמתחייב בנפשו, שמיתתו בידי בית דין, וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון, שנאמר ולא יהיה אסון ענוש יענשו".

ורבינו עובדיה מברטנורה ז"ל פירש וכתב: "ולא יהיה אסון ענוש יענשו, הא אם יהיה אסון באחד משני אלו האנשים המריבין שנהרג אחד מהם לא יענש ההורג בממון שהרי הוא חייב מיתת בית דין כיון שהרגו לזה, ואין הפרש בעבירה שחייבין עליה מיתת בית דין בין שוגג למזיד לעולם פטור מתשלומין, אבל בעבירה שחייבין עליה כרת או מלקות אינו פטור מן התשלומין, עד שיהיה שם עדים והתראה וילקה ואז אינו משלם" עכ"ל.

וראיתי בתוספת יום טוב שם שכה כתב: "ומה שכתב הר"ב כרת או מלקות, פירוש מלקות בלא כרת, אבל כרת בלא מלקות לא משכחת, דכל חייבי כריתות לוקין כמפורש בפרק ג' דמכות" עכ"ל.

ואיני מבין דקדוק לשונו הק', שכתב: "כרת בלא מלקות לא משכחת לה", המבטל פסח ומילה חייב כרת אף שאין בהם מלקות, ואף שלפי שעה איני יודע איך ימצא בפסח ומילה שיהיה פטור מן הממון, מכל מקום לשון קדשו לכאורה אינו מדקדק שכתב **שכל** חייבי כריתות לוקין ודוק.